

Bosna i Hercegovina u potrazi za odgovornošću

Uloga profesionalnih novinarskih udruženja u promicanju profesionalizma i odgovornosti u medijima

Davor Marko

Sadržaj

Sažetak

1. Uvod	2
2. Opis problema	4
2.1. Kontekstualni uvid	4
2.2. Društveno-ekonomski položaj novinara u BiH	5
2.3. Profesionalna udruženja novinara u BiH	6
2.3.1. Udruženje "BH Novinari"	8
2.3.2. Udruženje novinara RS	9
2.3.3. Udruga hrvatskih novinara u BiH	10
2.3.4. Društvo novinara BiH	10
2.3.5. Udruženje mladih novinara RS	10
2.3.6. Ženska novinarska mreža	11
2.4. Praksa i problemi novinarskih udruženja	11
2.5. Komparativni uvid - slučaj Srbije	12
3. Opcije / scenariji za drugačiju praksu	15
3.1. Opcija 1: Državni model (radikalna promjena)	15
3.2. Opcija 2: Modeli saradnje (srednje rješenje)	18
3.3 Opcija 3: Status Quo	22
4. Zaključci i preporuke	25
5. Bibliografija	27

Sažetak

Osnovna tvrdnja ovoga istraživačkog rada jeste da su u Bosni i Hercegovini ugroženi profesionalni standardi u medijima, te da je teško zaštititi novinarska prava i slobode djelimično i zbog činjenice da ne postoji efikasna, i na zajedničkim ciljevima zasnovana, saradnja između profesionalnih novinarskih udruženja. Cilj ovoga rada bio je istražiti razloge za takvu situaciju, u kojoj su, u odsustvu saradnje, novinarska udruženja podijeljena po etničkim, entitetskim ili političkim principima.

Uvid u principe (za koje se svako od ovih udruženja zalaže) pokazuje kako, makar na deklarativnoj razini, između njih postoje male razlike. Sva se udruženja zalažu za promociju profesionalizma, zaštitu novinarskih prava, te aktivnu pomoć svojim članovima. No, evidentno je na bazi njihove svakodnevne prakse, ali i analize specifičnosti konteksta u kojima djeluju, da se svaka od njih nalazi ili pod političkim uticajima ili je izložena političkim pritiscima. Kao rezultat toga, zajednica novinara je podijeljena, i pred novinarima ne ostaje puno izbora - ili se opredijeli da pripadaju nekoj od udruženja ili da ostanu potpuno izvan toga. Ne postoji niti jedno sistematski izvedeno, metodološki konzistentno, i činjenicama potkrijepljeno istraživanje o ulozi profesionalnih novinarskih udruženja u BiH. Stoga, ovo istraživanje predstavlja jedan pionirski poduhvat u namjeri da se postojeća znanja objedine. Isto tako, ovim istraživanjem nude se i neka rješenja sa namjerom

da se trenutna praksa unaprijedi. Sa tim u vezi, referiraćemo se na iskustva susjedne Srbije u kojoj su novinarska udruženja, nekada ideološki i politički snažno podijeljena, pronašla zajednički imenitelj u vidu medijske koalicije kroz koju djeluju i predstavljaju relevantnog sagovornika vlastima kada su u pitanju medijska slobode i razvoj medija, te nezaobilaznog partnera u sprovođenju medijske politike ove zemlje. Zasnovano na evaluaciji tri ponudena scenarija - radikalne promjene i uspostavljanje samo jednog udruženja, statusa quo, ili promoviranja razolikih modela saradnje (gdje je model medijske koalicije razmatran kao jedna od mogućnosti), ovo će istraživanje ponuditi listu zaključaka i preporuka u namjeri da se trenutna praksa unaprijedi.

¹ Ovo je dio "Principa o novinarskom ponašanju" Međunarodne federacije novinara, čiji su članovi većina profesionalnih udruženja novinara, kako iz BiH, tako i šire.

1. Uvod

Bosanskohercegovački mediji slijede logiku etnopolitičkih podjela i funkcionišu u skladu sa politički podobnim orijentacijama. Medijsko tržište u BiH je segmentirano, publika je podijeljena duž etničkih linija i upućena je na one medije sa kojima se etnički (ili politički) poistovjećuje. Grupe (u smislu konstitutivnih naroda ili etnopolitičkih subjekata), kojima mediji i njihove uređivačke politike pripadaju, važno su sredstvo legitimiteta za „svoju“ publiku. Funkcionišući na takav način, mediji i novinari nisu u mogućnosti da ispunjavaju svoju ulogu "čuvara" demokratije te transparentno i vjerodostojno informišu publiku.

Uzimajući u obzir činjenicu da mediji u BiH nisu (politički) nezavisni, na drugom je akterima društva - poput profesionalnih novinarskih udruženja - da djeluju nezavisno i zastupaju profesionalne standarde u medijima, zaštite prava novinara, i, kao posljedica toga, osiguraju vjerodostojnost informacija objavljenih u tim medijima. Ova su udruženja važna zbog zaštite novinarskih prava i osnaživanja njihove nezavisne pozicije, za promociju profesionalizma u medijima i visokih standarda u procesu novinarskog obrazovanja, u poboljšanju socijalnih i radnih uslova novinara, i podrške sindikatima u kolektivnim pregovorima sa vladom.¹ Uvid u principe za koje se svako od ovih udruženja zalaže pokazuje kako, makar na deklarativnoj ravni, između njih postoje male razlike. Sve se one zalažu za promociju profesionalizma, zaštitu novinarskih prava, te aktivnu pomoć svojim članovima. No, evidentno je na bazi njihove svakodnevnih prakse, ali i analize specifičnosti konteksta u kojima djeluju, da se svaka od njih nalazi ili pod političkim uticajima ili je izložena političkim pritiscima. Kao rezultat toga, zajednica novinara je podijeljena, i pred novinarima ne ostaje puno izbora - ili se opredijeliti da pripadaju nekom od formiranih udruženja ili da ostanu potpuno izvan toga. Problem koji pogađa djelovanje novinarskih udruženja, te djelimično i sindikate, oslikava situaciju u BiH i njene interne strukturalne podjele (etničke, institucionalne, političke, teritorijalne). U tom smislu, možemo govoriti i o snažnoj politizaciji (blaža varijanta) i instrumentalizaciji (ozbiljna varijanta) ovih udruženja zarad ostvarivanja i promocije određenih etnopolitičkih ciljeva. U namjeri da suzim svoj istraživački fokus, zadržaću se na analizi dvije najvažnije funkcije udruženja - zaštite prava novinara i promocije profesionalnih standarda u medijima.

Jedan od osnovnih ciljeva ove studije je da sagleda složen kontekst u kojem mediji BiH djeluju, i da objasni uticaj dominantnog obrasca političke kulture na funkcionisanje medija. Namjera mi je da sistematizujem postojeća znanja, iskoristim već sprovedena istraživanja o ulozi medija u procesu demokratizacije, sa fokusom na poziciju, ulogu i značaj profesionalnih novinarskih udruženja u BiH. Za to je važno istražiti kontekst u kojem ona djeluju, evaluirati njihove deklarativne principe i realne aktivnosti koje sprovode, ocijeniti potencijale ovih udruženja, te mogućnost njihovog zajedničkog djelovanja u domenu zaštite novinarskih prava i promocije profesionalnih standarda u medijima. U cilju da se između podijeljenih udruženja u BiH kreira minimalni konsenzus za zajedničko djelovanje, potrebno je dekonstruisati njihovu svakodnevnu praksu, porediti ih sa situacijom u zemljama gdje je situacija slična ili različita te identifikovati najbolje primjere i praksu kako bi se mogli sačiniti korisne i primjenjive preporuke za udruženja u BiH.

Osnovna tvrdnja ovoga istraživačkog rada jeste da su u Bosni i Hercegovini ugroženi profesionalni standardi u medijima, te da je teško zaštititi novinarska prava i slobode, djelimično i zbog činjenice da ne postoji efikasna, i na zajedničkim ciljevima zasnovana saradnja između profesionalnih novinarskih udruženja. Intenzivnom analizom društveno-političkog okruženja, posebno analizom sadržaja zakona koji se odnose na udruženja i na medije, te komparativnim uvidom

u zemlje gdje je situacija slična (na primjer, Srbija, gdje je dugo postojala ideološka i politička podjela između vodećih udruženja) ovaj rad ima namjeru da istraži i procijeni koje bi od alternativnih scenarija odnosa i rada profesionalnih udruženja bilo najadekvatnije i najrealnije u BiH. Solidarnost između novinara je i više nego potrebna, posebno uzimajući u obzir težak ekonomski ali i društveni položaj u kojem se nalaze, te prepreke i pritiske sa kojima se svakodnevno suočavaju (radni uslovi, pritisci od strane političara i vlasnika, niske plate, ograničeni ugovori, zaštita socijalnih prava, itd.). Ovakva vrsta profesionalne solidarnosti trebalo bi da bude iznad trenutnih etničkih, političkih, teritorijalnih, pa i ličnih podjela i animoziteta. To je važno za zaštitu bazičnih prava novinara (posebno socijalnih i ekonomskih) i unapređenje profesionalizma u medijima.

U namjeri da istražim uzroke zbog kojih se rad novinarskih udruženja radije smatra ispolitiziranim nego nezavisnim, pokušaću da pronađem odgovore na slijedeća pitanja - Koje su to javne politike u BiH koje kreiraju prostor za djelovanje ovih asocijacija? Koja je zaista uloga i potencijal ovih udruženja u promociji profesionalnih standarda u medijima i zaštiti prava novinara? Da li je formiranje ovih asocijacija bilo motivirano političkim razlozima, prije nego željom da se promoviraju profesionalnost i zaštite prava novinara? Na koji način udruženja mogu da doprinesu razvijanju profesionalne svijesti i odgovornosti u medijima? Na bazi istraživanja, namjera mi je da identifikujem javne politike koje trenutno kreiraju prostor za rad ovih asocijacija. Zatim da ispitam koje su to neophodne javne politike (zakoni, odluke, pravilnici...) koje treba donijeti (...i ko ih treba donijeti?) da asocijacije mogu bolje i kvalitetnije raditi svoj posao.

U tako instrumentalizovanom okruženju kao što je BiH, biće veoma teško ispuniti ciljeve istraživanja, a pri tome se ne suočiti sa određenim teškoćama i preprekama. Prvo, proces donošenja odluka u BiH stvar je zauzimanja strana i ovo, uglavnom, ima snažne ideološke i političke implikacije. Također, u vezi sa prikupljanjem podataka imamo problem bilo nemogućnosti da se do određenih podataka dođe ili problem nesistematizovano uređenih baza podataka. Na primjer, do nedavno su samo dva od šest analiziranih udruženja imali web stranice, no samo je jedna od njih bila ažurirana redovno. Dominirajuća kultura neodgovornosti u BiH čini da osobe, koje se nalaze na odgovornim pozicijama, ne dostavljaju tražene informacije na vrijeme, ne odgovaraju na zvanične upite, ili se ne javljaju na telefonske pozive iako ih politička pozicija ili javna funkcija na to obavezuje. I oni do kojih se može doći nerado na pitanja odgovaraju iskreno, objektivno, oslobođeni od ideoloških i političkih stavova i, nerijetko, zabluda. U namjeri da djelimično ove probleme prevaziđem, uz korištenje postojećih podataka, ja sam uradio i 18 dubinskih intervjua sa predstavnicima raznih udruženja, medijske zajednice, ekspertske krugova, sa običnim novinarima i urednicima, bez obzira jesu li članovi udruženja ili nisu.

Studija je podijeljena u tri dijela. Prvi dio smješta problem unutar konteksta koji je potrebno razumijeti radi bolje analize, i to sa fokusom na sljedeće aspekte - zakonodavni, ekonomski, društveni, odnosno politički. Drugi dio nudi analizu tri scenarija za rješenje problema, uz procjenu koji od ta tri scenarija ima najizglednije šanse da zaživi u praksi profesionalnih asocijacija. Konačno, posljednji dio sadrži listu preporuka i sugestija za poboljšanje trenutne prakse u radu profesionalnih novinarskih udruženja.

U namjeri da djelimično ove probleme prevaziđem, uz korištenje postojećih podataka, ja sam uradio i 19 intervjua sa predstavnicima raznih udruženja, medijske zajednice, ekspertske krugova, sa običnim novinarima i urednicima, bez obzira jesu li članovi udruženja ili nisu.

2. OPIS PROBLEMA

2.1. Kontekstualni uvid

Bosna i Hercegovina je tranziciona, post-konfliktna i politički podijeljena država. Sedamnaest godina nakon završetka rata (1992 - 1995), BiH je fragmentirana, sa kompleksnim ustavnim uređenjem i administracijom koja je glomazna i onemogućava njen razvoj u funkcionalnu demokratiju. Glomazna administracija se pokazala vrlo neefikasnom, skupom i korumpiranom. Situaciju još težom i kompleksnijom čini društvo ideološki i vrijednosno polarizovano tako da već punih 17 godina na vlasti opstaju gotovo iste političke partije, koje se djelimično mjenjaju, ali je konstanta da svoje politike zasnivaju na etnopolitici i isključenju drugog. Ove se podjele reflektuju i na medije u BiH.

Medijski sistem u BiH je također podijeljen duž etničkih i teritorijalnih linija. Mediji su okrenuti određenim političkim opcijama, njima su naklonjene određene publike, sa svega nekoliko primjera medija koji pokušavaju izvještavati etnički ili politički neutralno, i tu prednjače uglavnom privatne komercijalne TV stanice kojima je većina programa zasnovana na zabavnim sadržajima. Bosanskohercegovački model medijskog sistema pripada tzv. „mediteranskom ili polarizovanom pluralističkom modelu“ kojeg karakteriše nizak tiraž štampanih medija, politička ili elitna partijska štampa, eksterni pluralizam i visok stepen političkog paralelizma, novinarstvo bazirano na slobodnim komentarima, nizak nivo profesionalizma i instrumentalizacija. U ovom smislu, politički paralelizam odnosi se na medijske sadržaje (i način na koji različiti mediji oslikavaju različite političke stavove), organizacione veze između medija i političkih partija te tendenciju medijskih uposlenika da budu aktivni u politici.² Također, ovu zemlju uz paralelizam, odlikuje i trend političkog klijentelizma. Klijentelizam podrazumijeva takve obrasce društvene organizacije u kojima je pristup društvenim resursima kontrolisan od strane patrona (političara ili vlasnika medija) i omogućava se klijentima u zamjenu za različite vrste podrške (prilikom glasanja, kreiranja javnog mnijenja koje nešto osuđuje ili brani, itd.).³

Bosanskohercegovački mediji slijede logiku etnopolitičkih podjela i funkcionišu u skladu sa politički podobnim orijentacijama. Medijsko tržište u BiH je segmentirano, publika je podijeljena duž etničkih linija i upućena je na one medije sa kojima se etnički (ili politički) poistovjećuje.⁴ Grupe (u smislu konstitutivnih naroda ili etnopolitičkih subjekata) kojima mediji i njihove uređivačke politike pripadaju važno su sredstvo legitimiteta za „svoju“ publiku, i to iz nekoliko razloga.

Prvo, ljudi na osnovu pripadnosti određenoj grupi profitiraju na način da sa drugim članovima grupe dijele svjetonazore, vrijednosti, i ponašanje, i na taj način grade obrasce svoje identifikacije sa grupom. Drugo, primarne grupe za svoje pripadnike predstavljaju njihovu društvenu realnost i kao takve potvrđuju ono što pojedinci, njihovi članovi, misle i rade.⁵ Slijedeći uglavnom logiku podjele i pripadnosti, mediji u BiH se ne mogu nazvati odgovornim. I za ovakvu tvrdnju da se navesti nekoliko razloga. Prvo, medijska publika, to smo već vidjeli, nije jedinstvena, ona je etnički segmentirana. Drugo, uređivačke politike (uključujući i entitetske javne servise, FTV i RTRS) nisu nezavisne i podložne su političkim pritiscima i uticaju⁶, interesima vlasnika, etničkoj pripadnosti. I treće, položaj novinara i status profesionalnih standarda u medijima nisu zaštićeni u praksi - i pored činjenice da BiH ima dobre medijske zakone, ne postoje mehanizmi niti politička volja koji bi ih primijenili u praksi. U tako složenom kontekstu, mediji i novinari nisu u mogućnosti da ispunjavaju svoju ulogu "čuvara" demokratije i transparentno i vjerodostojno informišu publiku.

² Hallin, and Mancini. *Comparing Media Systems: Three models of media and politics*. Cambridge University Press, 2004: 26-29, 67

³ Vidjeti: Eisenstadt and Lemarchand, 1981; Piatoni, 2001; Hallin and Papathanassopoulos, 2002; Hallin and Mancini, 2004

⁴ Sandra Bašić-Hrvatini, Mark Thompson and Tarik Jusić, eds., *Razjedinjeni propadaju: Javni radio-televizijski servisi u multi-etničkim državama*, Sarajevo: Mediacentar, 2008, 81 - 118.

⁵ Marko, Davor. „The Role of Opinion Leaders in the Dissemination of Media Messages during the pre-Election Period: The Case of BiH“. *CEU Political Science Journal*, Vol. 6, No. 2, April 2011.

⁶ Radenko Udovičić, ed. 2010 *Elections in Bosnia and Herzegovina: How the Media Covered the Election Campaign*. Sarajevo: Media plan institute / Konrad Adenauer Foundation. December, 2010.

BiH nema jedinstvenu medijsku politiku, niti strategiju za razvoj medija. Sa izuzetkom javnih servisa, svi značajniji mediji (elektronski, štampani, online), u privatnom su vlasništvu. Kao posljedica toga, na djelu su "podobne" i "poslušne" uređivačke politike, a osnovni principi novinarske profesije ugroženi su bilo poslovnim interesima vlasnika, bilo političkim agendama opcija kojima su bliske. Na primjer, u vrijeme kada je u Libiji započinjao građanski rat i o režimu Muamera Gadafija se pisalo naširoko kao nedemokratskom, urednici sarajevskog "Oslobođenja" nisu bili u mogućnosti da se kritički osvrnu na Gadafijevu vlast jer vlasnici tog lista imaju poslovne interese u Libiji.⁷ Sa druge strane, tokom predizborne kampanje u septembru 2010. godine, dnevni list "Dnevni avaz" imao je svog favorita u liku Fahrudina Radončića, inače vlasnika ovoga lista, i njegovog Saveza za bolju budućnost BiH.⁸ Tokom iste te kampanje, vodeći mediji iz Republike Srpske najmanje su izvještavali o temama koje se odnose na kriminal i korupciju, uprkos činjenici da su ove teme izuzetno važne za izbore opšteg karaktera. Razlog tome leži u činjenici da su ovi mediji (RTRS, Nezavisne, Glas Spske), blagonaklono izvještavali o Miloradu Dodiku i njegovoj partiji, te da su njihove uređivačke politike bile pod kontrolom njegovog režima.⁹ I u najrazvijenim demokratijama svijeta postoje etnički orijentisani mediji, što se smatra legitimnim. Također, privatni vlasnici na određeni način utiču na uređivačku politiku i političku orijentaciju svojih medija, ali - i to je ono što slučaj BiH čini posebnim - takve orijentacije i vlasničkim interesima obojene medijske politike ne utiču presudno na kvalitet i vjerodostojnost vijesti koje publika dobija. U BiH, sa izuzetkom krovnog emitera na javnom servisu (BHTV), nema državotvornih i BiH orijentiranih medija, niti postojeći mediji kreiraju diskurse sa kojim bi svi građani i građanke BiH mogli da se poistovjete. Oni, praksa pokazuje, kreiraju takve diskurse koji su međusobno isključivi, promjenjivi, podložni uticajima zasebnih političkih opcija i interesa.

2.2. Društveno-ekonomski položaj novinara u BiH

Većina novinara u BiH svakodnevno je izložena političkim pritiscima ili su pod imperativom zaganjanja interesa svojih vlasnika-biznismena, ponovo političara, ili međunarodnih biznis kompanija, koji kontrolišu privatni medijski sektor.¹⁰ Primjeri iz pojedinih privatnih medija pokazuju kako novinarska profesija nije u prvom planu medijskih vlasnika, i kako je ona često i veoma ozbiljna prepreka za ispunjavanje njihovih privatnih ciljeva, bilo finansijskih ili političkih. Zavisna položaj u kojem se novinari nalaze spram svojih vlasnika i urednika, determiniran je i ojačan njihovom slabom materijalnom situacijom, potplaćenošću, u kojoj su novinari primorani da „prodaju“ svoju slobodu i čast. Ovo su glavni razlozi za tako loš i ponižavajući položaj novinara u BiH.¹¹

Država BiH propustila je da primijeni Rezoluciju 1636 (2008) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, u kojoj stoji kako „novinari treba da imaju adekvatne uslove za rad te ugovore sa zadovoljavajućim stepenom socijalne zaštite koji im omogućavaju objektivnost i nezavisnost“.¹² Kako stoji u zaključcima Balkan Media Barometra iz 2011. godine, novinari u BiH su „zloupotrijebljeni i slabo plaćeni, u strahu su od otkaza, i nedostajem im iskrenih i pravih motiva za primjenu profesionalnih standarda u svakodnevnom radu“. Veliki broj uposlenih u medijima radi i duže od pet godina bez ikakvih ugovornih garancija, zdravstvenog, penzionog osiguranja i doprinosa u slučaju nesreće koja bi dovela do privremene ili trajne nemogućnosti da rade svoj posao.¹³ Rezultati istraživanja koje je 2008. sproveo sarajevski Mediacentar pokazuju kako se najugroženija prava novinara najčešće odnose na plate (43%), uslove rada (33%), odnosno dužinu radnog vremena (39%). Neki od problema koji su, takođe, identifikovani odnose se na činjenicu da novinari nisu prijavljeni, rade na crno, ili na ugovore na određeno vreme što njihovu poziciju čini ranjivom i nezaštićenom. I sadržaji i kvalitet ugovora pod kojima novinari rade su

⁷ Na primjer: „Tripoli živi mirno i slavi Gadafija“ [*Tripoli lives peacefully and celebrates Gaddafi*], title on the front page, 24 February 2011; or „Zavjera SAD-a i Al-Kaide protiv Gadafija“ [*Conspiracy of the USA and El-Qaida against Gaddafi*], 11 March 2011.

⁸ Udovičić, ed. 2010 *Elections in Bosnia and Herzegovina*.

⁹ Ibid.

¹⁰ Primjeri su raznoliki - od Fahrudina Radončića koji je vlasnik dnevnog lista „Dnevni avaz“ i „Alfa TV“, Željka Kopanje koji je vlasnik dnevnika „Nezavisne novine“ i „Glas Srpske“, do MIMS grupe (Mujo i Hilmo Selimović) koji drže dnevni list „Oslobođenje“ i magazin „Dani“

¹¹ Intervju sa Eldinom Hadžovićem, novinarom portala Balkan Insight

¹² Parlamentarna Skupština Vijeća Europe, Rezolucija 1636, 2008, dostupno na linku: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta08/eres1636.htm>

¹³ Balkan Media Barometer, 2011: 61

problematični, bilo da je opis posla neadekvatan, ili da iznos honorara ili plate nije naveden ili je nizak. Kao rezultat toga, novinari se osjećaju nesigurno, jer ugovori su individualni, a iza njih ne stoje kolektivni zagovarači novinarskih prava poput sindikata ili udruženja.¹⁴

¹⁴ Hodžić, S. "Bosnia and Herzegovina", u *Labor Relation and Media*, Moldova: Informational Policy Institute, 2008. 92 - 130

¹⁵ Milojević, M. „Radno-profesionalni i socijalni položaj novinara u BiH“, in: Blagovčanin, Srđan, *Bosna i Hercegovina 2007: Uloga i stanje medija*. Friedrich Ebert Stiftung / Transparency International, 2007 : 90 - 92

¹⁶ Intervju sa dr. Tatjanom Duronjić, profesoricom na Fakultetu političkih nauka u Banjaluci

Prema istraživanju koje je još 2006. godine sprovela organizacija LARA, prosječna plata novinara u BiH bila je 350 EUR, a čak 22 posto ispitanih reklo je da su njihova primanja manja od 250 EUR mjesečno. Ovo istraživanje ukazalo je da novinarska primanja zavise i od vrste medija ali i od lokacije, mjesta, u kojem medij djeluje - tako su plate najviše bile u velikim gradovima poput Sarajeva ili Banja Luke, dok su mnogo manja primanja imali novinari iz Doboja i Bijeljine. Sindikat medijskih i grafičkih radnika Republike Srpske ukazao je na činjenicu da su prosječne plate novinara u ovom entitetu još i manje, i da iznose oko 275 EUR.¹⁵ Prema riječima Tatjane Duronjić sa Fakulteta političkih nauka u Banjaluci, nakon završetka ovog studija, mladi novinari su u mogućnosti da zarade najviše do 400 EUR mjesečno, ukoliko pronađu posao u struci. No, to samo u slučaju da dobiju puni posao, a do tada, obično rade za mnogo niže honorare ili volontiraju čekajući da im se otvori neka radna pozicija. Novinari rade pod stalnim strahom od gubitka posla, otvoreno su ucjenjeni od strane urednika koji su zapravo „kritična tačka“ u novinarstvu na ovim prostorima i potpuno su ispolitizovani.¹⁶

2.3. Profesionalna udruženja novinara u BiH

Uzimajući u obzir činjenicu da su mediji u BiH politički zavisni, profesionalna novinarska udruženja trebaju da djeluju nezavisno i zastupaju profesionalne standarde u medijima, zaštite prava novinara, i, kao posljedica toga, osiguraju vjerodostojnost informacija objavljenih u tim medijima. Ova su udruženja važna zbog zaštite novinarskih prava i osnaživanja njihove nezavisne pozicije, za promociju profesionalizma u medijima i visokih standarda u procesu novinarskog obrazovanja, u poboljšanju socijalnih i radnih uslova novinara, i zbog činjenice da mogu dati podršku sindikatima u kolektivnim pregovorima sa vladom.¹⁷ U namjeri da suzime svoj istraživački fokus, zadržaću se na analizi dvije najvažnije funkcije udruženja - zaštite prava novinara i promocije profesionalnih standarda u medijima.

¹⁷ Ovo je dio "Principa o novinarskom ponašanju" Međunarodne federacije novinara, čiji su članovi većina nacionalnih profesionalnih udruženja novinara.

Za detaljnu analizu trenutnog okruženja u kojem se donose političke odluke, a vezane su za novinarska udruženja, sindikate, i prava novinara generalno, potrebno je u obzir uzeti nekoliko aspekata - medijsku sliku i prilike na medijskom tržištu u BiH, zakonski okvir, aktivnosti udruženja te djelokrug i domete njihovog dejstva.

Trenutni zakonski okvir u BiH, koji se odnosi na medije, prema ocjenama svih stručnjaka je dobar i, čak, napredan ukoliko se uporedi sa susjednim zemljama. No, to nije dovoljno, i ono što je najproblematičnije jeste nedostatak mehanizama za njihovu implementaciju. U praksi, mediji i novinari nisu zaštićeni od političkih pritisaka, posebno na lokalnom nivou, dok o uticaju i manipulaciji velikih vlasnika medija ne treba govoriti. Ovakva situaciji rezultira povratkom govora mržnje u javnoj komunikaciji, kako u javnim tako i u komercijalnim medijima, degradira profesionalne standarde i dovodi do učestalog kršenja etičkih principa. Svjedoci smo, svakodnevno, autocenzure u medijima, povratka "patriotskog novinarstva" koji služi kao izgovor za promovisanje interesa konkretne političke, vjerske, nacionalne ili poslovne elite.

Prema postojećim zakonima, novinari su u istom statusu kao i svi drugi građani ukoliko žele da formiraju svoja udruženja. Prema Zakonu o udruženjima i fondacijama BiH, članu 2, paragraf

jedan, „udruženje se osniva zajedničkim sporazumom u kojem se grupa od tri ili više fizičkih, odnosno pravnih lica, u svim kombinacijama, dobrovoljno udružuje radi ostvarivanja nekog zajedničkog interesa, a pri tome nema najmeru sticati profit. Udruženje postaje pravnim licem onda kada je registrovano onako kako je predviđeno ovim zakonom”.¹⁸ Dakle, za osnivanje novinarskog udruženja, potrebna je saglasnost i zajednički interes svega tri osobe.

Uz članstvo u profesionalnim udruženjima, koji bi im trebalo garantovati zaštitu elementarnih prava i omogućiti razne usluge, novinari su slobodni organizovati se i u sindikate, također u namjeri da zaštite svoja socijalna i ekonomska prava. Pravo na organiziranje nezavisnih sindikata u Bosni i Hercegovini je definirano i zagarantirano entitetskim zakonima i ustavima. U Bosni i Hercegovini funkcioniraju odvojeni sindikati na entitetskim nivoima i nivou Brčko Distrikta. Na nivou BiH formirana je i Konfederacija ova tri sindikata. Sastavni dijelovi sindikata su granski sindikati grafičkih, izdavačkih i medijskih radnika. U 1998. godini pojavila se inicijativa da se formira zajednički sindikat novinara koji bi djelovao na teritoriji cijele BiH. No, ovaj pokušaj bio je neuspješan.¹⁹ Danas, sindikalno organizovanje, kada su mediji u pitanju, može se uočiti na javnim servisima oba entiteta, na FTV-u i RTRS-u. Na RTRS-u je duže vrijeme postojao problem organizovanja novinara u sindikat, i priznanja legitimnosti sindikalnih predstavnika uposlenih novinara. Istraživanje Mediacentra iz 2008. godine pokazuje kako je samo 32% anketiranih novinara učlanjeno u sindikate (122 je ukupan broj anketiranih), dok novinari privatnih medija uglavnom nisu članovi sindikata.²⁰ Prema riječima direktorice ATV-a, Nataše Tešanović, na ovoj banjalučkoj privatnoj TV stanici uposlenici imaju mogućnost da se organizuju u sindikate kako bi zaštitili svoja prava, no praksa je pokazala da između menadžmenta i uposlenih postoji jako dobra komunikacija.²¹ Drugi izvori pokazuju da je broj novinara koji su učlanjeni u sindikate znatno manji, i da on čini svega 15 procenata.²²

U toku 2011. i 2012. godine Vijeće za štampu BiH i Udruženje „BH Novinari” su pripremili prvi izvještaj u sjeni o poštivanju i implementaciji zakonskih odrednica u vezi sa medijskim slobodama u BiH. Analitički okvir za ovaj izvještaj predstavljali su indikatori Vijeća Europe sadržani u Rezoluciji 1636, Evropska konvencija o ljudskim pravima, te presude Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu.²³ Jedna od tema odnosila se i na rad sindikata, i istraživanje je pokazalo da su ne samo novinari, već i medijski eksperti, odnosno političari, pravници, koji su bili konsultovani kroz fokus grupe rad sindikata u BiH, ocijenili kao loš i neefikasan (81% onih koji su učestvovali u istraživanju ocijenio je rad slabim), i da bi upravo ove organizacije trebalo da pokažu mnogo više aktivnosti u domenu zaštite novinarskih prava.²⁴

¹⁸ Zakon o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BiH”, br. 32/01 i 42/03)

¹⁹ Prema informacijama koje je ponudio Amer Toskić, predsjednik Sindikata grafičkih, izdavačkih i medijskih radnika, Konfederacija ovih triju sindikata danas postoji „na papiru” ali nije zaživjela. Izvor: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH, Sarajevo: Mediacentar, 2010. Pg. 31

²⁰ Hodžić, 2008. Str. 120-121

²¹ Intervju sa Natašom Tešanović, direktoricom ATV Banja Luka

²² Balkan media barometer, 2011. Str. 63

²³ Prema ovome, Indikator 8.12 odnosi se na slobodu udruživanja novinara. Tokom istraživanja, slijedeća pitanja bila su postavljena - Da li su novinari u BiH slobodni da se organizuju u sindikate ili udruženja (8.12a)?; Da li vidite neku prepreku u ostvarenju ovog prava, navedite primjer (8.12b)? Kako bi ocijenili rad sindikata (8.12d)?; Da li mislite da bi sindikati ili vijeća uposlenika trebalo da postoje u svim medijima (8.12f)?

²⁴ Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH u 2011. godini. Sarajevo: Vijeće za štampu / Udruženje „BH novinari”, 2012.

TABELA 1:
Analiza slobode udruživanja i
uloge sindikata u BiH

	DA	%	NE	%	Nema statistike	%	Neutralno	%	Broj odgovora
8.12.A	17	80,95	3	14,29	0	0	1	4,76	21
8.12.B	19	90,48	2	9,52	0	0	0	0	21
8.12.D	0	0	13	81,25	0	0	3	18,75	16
8.12.F	5	38,46	5	38,46	0	0	3	23,08	13

Generalno govoreći, uloga i značaj sindikata u zaštiti njihovih prava nije prepoznata među novinarima. Mnogi koji su uposleni u medijima nisu informisani o tome da li na njihovom radnom mjestu postoji sindikat, kako on djeluje, i na koji način oni mogu da se učlane. U praksi, izabrani predstavnici sindikata ili vijeća zaposlenih često djeluju i pojavljuju se u javnosti, no vrlo često su oni izdvojeni i nisu upućeni u realne probleme sa kojima se novinari suočavaju, a nerijetko su oni i na istoj strani sa vlasnicima medija i, umjesto da zagovaraju prava novinara, oni štite interese tih vlasnika.²⁵

²⁵ Ibid.

U ovom trenutku, u nedostatku relevantnih istraživanja i vjerodostojnih podataka, raspolažemo samo uopštenim informacijama o profesionalnim udruženjima novinara u BiH, njihovim ciljevima i aktivnostima. Ti, ograničeni, podaci pokazuju da nisu sva udruženja primarno formirana sa namjerom da štite prava novinara, i da samo jedno udruženje - "BH Novinari" - ostvaruje ovaj cilj u punom obimu. U BiH djeluje šest udruženja - tri u Federaciji BiH, i tri u Republici Srpskoj. To su - Udruženje "BH Novinari", Udruženje novinara Republike Srpske, Udruga hrvatskih novinara u BiH, Društvo novinara BiH, Udruženje mladih novinara RS i Ženska novinarska mreža u BiH. U Republici Srpskoj u prvoj polovini 2011. došlo je do inicijative da se formira jedinstveno udruženje novinara iz ovog entiteta, tako je novoformirano Udruženje novinara RS u sebe uključilo i Nezavisno udruženje novinara RS te Udruženje mladih novinara RS.²⁶ Još jedno udruženje formirano je kao zasebno, a radi se o Udruženju izvještača sa Suda BiH, no ono ne djeluje u svojim aktivnostima kao prethodnih šest, i dio je Balkanske istraživačke mreže (BIRN).

²⁶ Inicijator ovog procesa, Dragan Jerinić iz „Nezavisnih novina“, napustio je sa još dvije kolegice Udruženje „BH novinari“ obrazloživši to činjenicom da ono radi u interesu novinara iz Federacije BiH, a na štetu novinara iz Republike Srpske.

Važno je pomenuti da samo tri udruženja imaju web stranice: „BH Novinari“, Društvo novinara BiH, te Udruženje novinara RS (njihova web stranica je još uvijek u izradi, te trenutno koriste domen www.novinarirs.com kako bi predstavili svoje aktivnosti). Tri udruženja nisu zavedena ni u registrima, niti se mogu pronaći operativne informacije o njima - kontakt telefon ili adresa. Poredeći tri postojeće web stranice sa stranicama udruženja iz regiona, na primjer iz Srbije, primjetno je koliko su web stranice bh. udruženja skromne, nesadržajne, vizuelno neatraktivne, sa mnogim sekcijama koje su još uvijek u izradi. Samo „BH Novinari“ imaju koliko-toliko prihvatljivu web stranicu, odnosno online arhivu na kojoj se mogu pratiti kontinuirano njihove aktivnosti, a također stranica sadrži i korisne linkove. Upravo zbog ovog razloga, neka su udruženja bila teže dostupna, te se o njima formalno i zvanično nije moglo informisati na internetu.

2.3.1. Udruženje "BH Novinari"

Ovo je udruženje okarakterisano kao nepolitičko, multietničko, neprofitno sa ciljem da okupi zaposlene novinare, freelance novinare, studente novinarstva i druge djelatnike u medijima (fotoreportere, lektoare, kamermane). Osnovano je 2004. godine kao krovna asocijacija koja djeluje na teritoriji cijele BiH. Njeno osnivanje podržale su tri tada aktivne organizacije - Nezavisno udruženje novinara RS iz Banjaluke, Udruženje novinara „Apel“ iz Mostara, i Nezavisna unija profesionalnih novinara iz Sarajeva. Uz zaštitu i unapređenje zaštite novinarskih sloboda i prava, ova se novoformirana organizacija borila za zaštitu reputacije i časti novinarske profesije i unapređenje osnovnog prava javnosti da bude informisana, te pravo svakog pojedinca da slobodno izražava svoje mišljenje i pristupa medijskim sadržajima.

„BH Novinari“ razvili su nekoliko servisnih aktivnosti za svoje članstvo - besplatnu pravnu i profesionalnu pomoć, organizaciju specijalizovanih i tematskih treninga, socijalnu zaštitu, popuste na putovanja i razne druge javne usluge. Uz to razvili su i aktivnosti zagovaranja i lobiranja na teme koje su važne za unapređenje novinarske profesije. Ovo udruženje nudi mogućnost za tri tipa članstva - puno članstvo koje je namijenjeno novinarima i drugim uposlenicima u medijima, zatim pridruženo članstvo za studente novinarstva koji su počeli da rade u medijima ili u njima volontiraju, te počasno članstvo za one novinare koji su promijenili praksu, te sada rade u odjelima za odnose sa javnošću, marketingu, medijskom menadžmentu, ili za one koji upšte više nisu aktivni u novinarstvu. „Udruženje trenutno broji oko 750 članica i članova, od kojih je 500 aktivno, i koji su uposleni u svim tipovima medija iz svih djelova BiH“.²⁷ Uz skupštinu u koju ulaze svi članovi, upravljačka tijela ovog udruženja čine Upravni odbor, Nadzorni odbor, Novinarsko vijeće časti, Sekretarijat. Upravni odbor čine predsjednik Udruženja, zamjenik predsjednika, i generalna tajnica. Predsjednica Udruženja trenutno je Milkica Milojević, novinarka „Euroblica“ iz Banjaluke, dok je generalna tajnica Borka Rudić iz Sarajeva.

²⁷ Intervju sa Borkom Rudić, generalnom tajnicom Udruženja „BH Novinari“; Web stranica „BH Novinara“, dostupna na linku: www.bhnovinari.ba

Učesnici u različitim istraživanjima ističu da su „BH Novinari“ najozbiljnije među postojećim novinarskim udruženjima, sa najširim opsegom aktivnosti i najboljom reputacijom. Ovo udruženje svoje članstvo i misiju ne bazira na čisto etničkim ili nacionalnim kriterijima, ono ima sjedište u Sarajevu, ali su članovi upravnih tijela i članovi asocijacije generalno iz svih dijelova BiH. No, pojedini anketirani u istraživanju koje je sproveo Mediacentar rekli su kako ni ovo udruženje nije pooptuno profesionalno i bez grijeha niti u potpunosti prevladava etničke podijeljenosti kako često deklarativno naglašavaju.²⁸ Mnogi sagovornici u intervjuima koje sam uradio tokom istraživanja istakli su kako je reputacija „BH Novinara“ poljuljana zbog finansijske afere za koju se veže Aida Duraković-Poričanin, bivša uposlenica Nezavisne unije profesionalnih novinara. Duraković-Poričanin je osumnjičena da je u periodu od 1. decembra 1998. (u trenutku kada „BH Novinari“ nisu još ni formirani) do 22. marta 2006. (dvije godine nakon formiranja udruženja) na prevaru od 89 članova udruženja otuđila njihove doprinose za penziona i zdravstveno osiguranje i tako stekla materijalnu korist od 326.762 KM. Suđenje je u toku, a samo Udruženje „BH Novinari“ podnijelo je krivičnu prijavu protiv Duraković-Poričanin. U javnosti se, često bez ikakvih argumenata, ovaj skandal vezuje za „BH Novinare“ i koristi se u nedostatku argumenata za njegovu diskreditaciju, napadajući na taj način i njeno vodstvo jer nije podnijelo ostavke.²⁹ Na kraju dana, pojedinci koje sam intervjuisao, zaključili su kako „BH Novinari“ rade dobar posao u nastojanju da očuvaju profesionalizam i da pomognu svojim članovima.³⁰

2.3.2. Udruženje novinara Republike Srpske (UN RS)

Inicijativa za ponovnu aktivaciju ovog udruženja javila se tokom 2011. godine, nakon što se nekoliko novinara iz Republike Srpske, koji su u „BH Novinarima“ zauzimali značajne funkcije, povuklo iz ovog udruženja. Trenutno je Udruženje novinara RS jedino aktivno u ovom entitetu, i u sebe je objedinilo Nezavisno udruženje novinara RS i Udruženje mladih novinara RS..

UN RS bilo je aktivno tokom 90-ih. Formirano je 1996. godine, a već godinu dana kasnije postojelo je član Međunarodne federacije novinara (IFJ). Tokom posljednjih deset godina gotovo i da nije bilo aktivno, i reaktivirano je u januaru 2011. kada su novinari iz RS-a, nezadovoljni radom „BH Novinara“, organizovali osnivačku skupštinu. Ove aktivnosti bile su najavljene na press konferenciji 10. januara 2011., a već dva mjeseca kasnije - u martu - UN RS usvojio je novi statut i izabrao novo rukovodstvo. U isto vrijeme istaknut je i cilj objedinjavanja tri do tada postojeća, doduše ne i aktivna, udruženja na teritoriji ovog entiteta.

Prema Statutu, osnovni ciljevi ovog udruženja su razvoj profesionalizma u medijima (gdje se ističe promocija pravovremenog, objektivnog i tačnog informisanja), podrška pluralizma mišljenja i slobode izražavanja, zaštita novinarskih prava i interesa članova UN RS, promovisanje boljih radnih uslova za novinare (u smislu socio-ekonomskih prava, i unapređenja zakonodavstva), i unapređenje saradnje sa udruženjima iz zemlje (BiH) i drugih zemalja koji dijele iste ciljeve i principe.³¹ Trenutno Udruženje, prema riječima predsjednika Dragana Jerinića, broji oko 850 članova. Udruženjem upravljaju Skupština, Upravni i Nadzorni odbor, a ono ima svog predsjednika te Novinarsko vijeće časti. Predsjednik UN RS je Dragan Jerinić, dugogodišnji novinar „Nezavisnih novina“ iz Banjaluke, a ostali članovi UO su Suzana Rađen Todorović (potpredsjednica, TV BN, Bijeljina), Igor Gajić, Saša Bižić, Zoran Sovilj, Dubravka Gajić, Siniša Mihajlović, i Žarko Marković.³²

Do sada najveći događaj u organizaciji UN RS bio je međunarodna konferencija održana u Banji Vrućici, kraj Teslića, u septembru 2011. kada su se predstavnici novinarskih udruženja iz RS-a

²⁸ Mira Lolic-Moćević, bivša direktorica na RTRS-u rekla je kako je to razlog za njeno napuštanje „BH Novinara“. Kao primjer navela je propuste ove organizacije da reagujena direktna kršenja novinarskih principa od strane medija iz Federacije BiH, odnosno da reaguju na porast nacionalističke retorike na programu FTV.

²⁹ Intervju sa Amerom Džihanom, medijskim ekspertom „Internews“

³⁰ Intervju sa Farukom Borićem, direktorom Federalne novinske agencije (FENA)

³¹ Izvor je privremena web stranica Udruženja, dostupna na linku: http://novinaris.com/?page_id=69

³² Intervju sa predsjednikom UN RS, Draganom Jerinićem

(jedini iz BiH), Srbije, Crne Gore i Rusije okupili kako bi proslavili sto godina od Velikog sveslovenskog novinarskog kongresa te da razmatraju perspektive saradnje novinarskih udruženja u regionu.³³ Neki su ovom događaju pripisali čist politički karakter, jer novinari iz tri zemlje (Srbija, Crna Gora, i Rusija), te jednog entiteta (Republika Srpska), nemaju puno toga zajedničkog, a glavni gost i govornik na skupu bio je predsjednik RS Milorad Dodik koji je govorio o ekonomskim perspektivama ovoga entiteta.³⁴

³³ „Skup novinara slovenskih zemalja u Teslicu“, *Nezavisne novine*, 30. September 2011., dostupno na linku: <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Skup-novinaraslovenskih-zemalja-u-Teslicu-108344.html>

³⁴ Intervju sa Farukom Borićem, direktorom Federalne novinske agencije (FENA)

2.3.3. Udruga hrvatskih novinara iz BiH

Prema riječima bivšeg predsjednika Udruge, a sada predsjednika Skupštine, Ilka Barbarića, ova je organizacija nastala u namjeri da nadomjesti nedostatak komunikacije i razumijevanja za lokalne probleme od strane udruženja koja djeluju u Sarajevu ili u Banja Luci.³⁵ Osnovana je decembra 1998. i prema podacima iz 2007. godine brojala je 183 člana. Ova je Udruga pridruženi član Međunarodne federacije novinara (IFJ).³⁶

³⁵ Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH, Sarajevo: Mediacentar, 2010. Str. 33

³⁶ „Bosna i Hercegovina 2008: Uloga i stanje medija“. Transparency International BiH / Friedrich Ebert Stiftung, 2008: 122

U decembru 2010, Ljubo Kovač je izabran za novog predsjednika Udruge, dok je potpredsjednica Branka Jukić.

2.3.4. Društvo / Savez novinara BiH

Ovo je udruženje pravni nasljednik Udruženja novinara BiH koje je bilo aktivno tokom SFR Jugoslavije. Odlukom Skupštine, 1994. godine ono je preimenovano u Savez novinara BiH i to ime je aktuelno svo do 2004. godine kada dobija sadašnji naziv - Društvo novinara BiH. Udruženje je nezavisno, nepolitičko, neprofitabilno i okuplja profesionalne novinare sa teritorije cijele BiH.³⁷

³⁷ Web stranica Društva novinara BiH, dostupno na <http://dnbih.ba/o-drutvu-novinarabih.html>

Sjedište Društva je u Sarajevu, predsjednica je Nađa Ridžić, novinarka FTV-a iz Travnika koja je na ovu poziciju izabrana 2007. godine. Prema dostupnim podacima, Društvo ima 384 članova iz svih dijelova zemlje, dok sekcija veterana broji 74 člana. Posljednji događaj koji je organizovalo Društvo bila je dodjela nagrade „Novinar godine“ za 2011. koja je pripala Nisvetu Džanki, a nagrađeni su i Radio Tuzla, magazin „Crta“ BHT-a, i Andrijana Copf, novinarka „Dnevnog lista“ iz Mostara.³⁸

³⁸ „Nisvet Džanko - Novinar godine 2011“, 5 maj 2012, dostupno na linku: <http://www.radiosarajevo.ba/novost/80466/nisvet-dzanko-novinar-godine-2011>

2.3.5. Udruženje mladih novinara RS

Ovo udruženje osnovano je 2004. godine u Banjaluci, sa ciljem da okupi studente novinarstva i profesionalno angažovane novinare koji nisu stariji od 35 godina. Osnivače je obeshrabrivala tadašnja situacija u medijima i novinarstvu i bili su nezadovoljni učinkom i radom drugih novinarskih udruženja.

Tokom pet godina, koliko je ovo Udruženje bilo aktivno, organizovano je nekoliko okruglih stolova, predavanja, i članstvo je naraslo na oko 200 članova. U 2007. godini, zajedno sa Fondacijom Friedrich Ebert, Udruženje mladih novinara RS organizovalo je veliki događaj i debatu na temu „Stanja medija u RSu i FBiH i novinarska udruženja“, gdje je jedan od zaključaka bio kako su mediji u BiH „duboko podijeljeni i etnički afilirani“. Također ovo je Udruženje bilo veoma kritički nastrojeno spram tadašnjih vlasti u RS-u i njihove odluke da zvaničnici ovog entiteta ne daju izjave za BHT. Kao zaključak ove konferencije, učesnici su predložili osnivanje ad hoc radne grupe koju će činiti predstavnici svih novinarskih udruženja iz BiH i koja neće biti krovna organizacija, već više neka vrsta platforme za zajedničke aktivnosti i iskazivanje solidarnosti.³⁹ Danas,

³⁹ „Bosna i Hercegovina 2008: Uloga i stanje medija“. Transparency International BiH / Friedrich Ebert Stiftung, 2008: 122 - 124

ova organizacija više nije aktivna - utopljena je u novoformirano Udruženje novinara RS. Njene najistaknutije figure danas su dio medija pod kontrolom političkih opcija (na primjer, bivši generalni sekretar danas je zaposlen u marketinškom odjelu dnevnog lista „Fokus“), ili više nisu u novinarstvu (bivši predsjednik ovog udruženja Milorad Labus danas je vlasnik kafića u Banjaluci, dok je njegov otac Jovo Labus bio direktor novinske agencije SRNA).

2.3.6. Ženska novinarska mreža

Ovo neformalno novinarsko udruženje osnovano je u Bijeljini kao dio ženske nevladine organizacije „Lara“. Broji 30 članica iz svih dijelova BiH i nije determinisano teritorijalnim, nacionalnim, etničkim ili religijskim pripadanjem njenog članstva. U smislu aktivnosti, ovo je udruženje poprilično ograničeno, odnosno fokusirano, jer prije svega zagovara bolju poziciju novinarki. Predsjednica ovog udruženja, ujedno je i predsjednica „BH Novinara“ - Milkica Milojević iz banjalučkog „Euroblica“.⁴⁰

2.4. Praksa i problemi novinarskih udruženja

Prema istraživanju sarajevskog Mediacentra, novinarska udruženja nisu efikasna jer ih je previše za zemlju veličine BiH. Dodatno, ova udruženja nisu ujedinjena i dio njih djeluju kao „produžene ruke“ određenih političkih partija. Razlozi za podjele između ovih udruženja su politički, etnički, teritorijalni, a većina je udruženja fokusirana na lokalne probleme iako se deklarativno zalaže za zaštitu novinara i njihovih radnih uslova. Umjesto saradnje, među ovim udruženjima postoji snažno nadmetanje.⁴¹ Pojedini intervjuirani novinari, urednici i članovi različitih novinarskih udruženja u ovom istraživanju istakli su kako ova udruženja služe za promociju određenih ličnosti, dok su drugi rekli kako se udruženjima promoviraju određeni politički⁴² ili ideološki interesi prije nego što utiču na saradnju između novinara i zagovaraju profesionalizam u medijima. Neki su bili skeptični prema činjenici da su ova udruženja (a to je očigledno kada se upoređuju njihova imena) organizovana na etnoteritorijalnim principima i to su koristili kao ključni argument da dokažu njihovu politizaciju. Fragmentacija duž entitetskih, etničkih, teritorijalnih, ideoloških ili interesnih linija, glavni je razlog za njihovu nekonzistentnost, neodgovornost i selektivnost, i u takvoj situaciji solidarnost među novinarima radija je izuzetak nego pravilo.⁴³

Na bazi ovakve situacije u BiH i očite fragmentacije duž entitetskih i etničkih linija, važno je da se istakne problem nedostatka jedinstvenog i legitimnog udruženja koje bi zastupalo interese svih novinara u BiH. Ovaj problem nameće nekoliko pitanja - kako udruženja novinara mogu da ispunjavaju svoju ulogu (a) zaštitnika prava novinara i (b) promotora profesionalnih standarda u medijima, ukoliko su podijeljena duž etničkih linija i ukoliko su samo djelimično odovorna (u smislu da su usmjerena samo na one novinare koji su bilo etnički bilo entitetski podobni)? Da bi profesionalne asocijacije novinara bile u stanju da nepristrasno, profesionalno i efikasno vrše svoju dužnost, neophodno je da bude zadovoljeno nekoliko kriterija, poput postojanja jasno definisanih javnih politika i zakonskog okvira, povjerenja samih novinara u njihov rad i vjerodostojnost, te u vezi sa tim jasno profiliranog i prihvaćenog imidža samih asocijacija od političkih institucija, međunarodnih donatora i partnera kojima pregovora o boljem statusu novinara i normama novinarske profesije.

Prema postojećim podacima i istraživanjima, evidentno je da novinarska udruženja, sa izuzetkom „BH Novinara“, nisu aktivna u ispunjavanju svojih deklarativnih ciljeva. Sa druge strane,

⁴⁰ Web portal NVO „Lara“, dostupan je na stranici: <http://www.zenskiforum.com/organizacija-zena-lara-/index.php>

⁴¹ Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH, Sarajevo: Mediacentar, 2010. Pg. 32-33

⁴² Tanja Topić, iz Friedrich Ebert Stiftunga, ilustruje ovu razjedinjenost kroz primjer bojkota državne BHTV od strane Vlade Republike Srpske u 2008. godini što je Udruženje novinara RS podržalo, a sva ostala udruženja stala su u odbranu profesije.

⁴³ Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH, Sarajevo: Mediacentar, 2010. Pg. 32-33

u nastojanjima da djeluju na teritoriji cijele države kao organizacija svih novinara u BiH, „BH Novinarima“ se osporava legitimitet i uskraćuje podrška, posebno u Republici Srpskoj, ali i djelimično među novinarima hrvatske nacionalnosti. Uprkos etničkim i političkim afilijacijama, te međusobnim podjelama koje su u BiH očigledne, udruženja novinara moraju poštovati određene profesionalne standarde kako bi ispunili svoju društvenu ulogu „čuvara demokratije“. Po pravilu, udruženja bi trebala da zaštite novinare i da zagovaraju visoke standarde u svakodnevnom radu novinara. Ovi bi profesionalni standardi trebali osigurati: (a) položaj i autonomiju novinara i urednika (domen *autonomije*), (b) vjerodostojnost informacija koje mediji nude (domen *sadržaja*), (c) platformu za razne rasprave i otvorenost za pluralizam ideja/mišljenja (domen *pluraliteta*) te (d) kontinuirane aktivnosti u oblasti edukacije i razvoja vještina i znanja profesionalnih novinara (domen *senzibilizacije*).

U namjeri da istražim uzroke zbog kojih se rad novinarskih udruženja radije smatra ispolitiziranim nego nezavisnim, pokušaću da pronađem odgovore na sljedeća pitanja - Koje su to javne politike u BiH koje kreiraju prostor za djelovanje ovih asocijacija? Koja je zaista uloga i potencijal ovih udruženja u promociji profesionalnih standarda u medijima i zaštiti prava novinara? Da li je formiranje ovih asocijacija bilo motivirano političkim razlozima, prije nego željom da se promoviraju profesionalnost i zaštite prava novinara? Na koji način udruženja mogu da doprinesu razvijanju profesionalne svijesti i odgovornosti u medijima? Na bazi istraživanja, namjera mi je da identifikujem javne politike koje trenutno kreiraju prostor za rad ovih asocijacija. Zatim, da ispitam koje su to neophodne javne politike (zakoni, odluke, pravilnici...) koje treba donijeti (...i ko ih treba donijeti?) da asocijacije mogu bolje i kvalitetnije raditi svoj posao.

2.5. Komparativni uvidi - slučaj Srbije

U namjeri da uradim jedno sveobuhvatno istraživanje, komparativni uvid i analiza situacije u susjednoj Srbiji biće mi od izuzetne koristi. U Srbiji, također, postoji nekoliko udruženja koja su podijeljena bilo ideološki (kao što je slučaj sa Udruženjem novinara Srbije i Nezavisnim udruženjem novinara Srbije⁴⁴), ili su teritorijalno determinisana (Nezavisno društvo novinara Vojvodine), no između njih postoji vrlo ozbiljna saradnja.

Ni u Srbiji sindikati ne igraju značajnu ulogu u zaštiti novinarskih socio-ekonomskih prava. Od 2003. godine, novinarska udruženja preuzela su pod svoje aktivnosti u ovom domenu. Tako je 2003. UNS inicirao formiranje Sindikat novinara Srbije, koji danas broji oko 800 članova. Glavni ciljevi sindikata su da pripremi kolektivni ugovor na državnom nivou za novinare putem kojih bi u njihovo ime pregovarao zarad boljih radnih uslova i bolje zaštićenih prava. Prema podacima Sindikata, polovina članova radi bez stalnog ugovora i adekvatne ugovorne zaštite, i slabo je plaćena. Položaj novinara lokalnih medija koji su pred bankrotom dodatno je otežan, oni nemaju nikakvu socijalnu zaštitu.⁴⁵ Prema skorijim istraživanjima, prosječna plata novinara u Srbiji je između 200 i 500 EUR mjesečno, a 60 posto intervjuisanih novinara reklo je da svoje plate prima na vrijeme.⁴⁶

⁴⁴ UNS je napravio jednu vrstu diskontinuiteta u odnosu na period pod Miloševićem. 2001. godine Sud časti UNS-a isključio je iz članstva osam novinara i urednika vodećih medija u Srbiji zbog nepoštovanja profesionalnih standarda i Kodeksa. Sa druge strane, NUNS se zalagao za kažnjavanje svih onih koji su učestvovali tokom 90-ih u promociji rata, širenju mržnje, etničkoj i političkoj diskriminaciji. U 2009. je NUNS podigao krivičnu prijavu protiv NN lica koja su kao novinari RTV Beograd i RTV Novi Sad, dnevnih novena "Večernje novosti" i "Politika" učestvovali u ovome tokom 90-ih. UNS se snažno usprotivio ideji da se na ovaj način sudi svim novinarima koji su tokom 90-ih radili u ovim medijima.

⁴⁵ Medijska slika Srbije, dostupno na stranici Evropskog centra za novinarstvo http://www.ejc.net/media_landscape/article/serbia

⁴⁶ Milivojević, S., ed. „Profesija na raskršću - novinarstvo na pragu informacionog društva“, Centar za medije i medijska istraživanja, Beograd: FPN, 2011.

Država	Broj stanovnika	Broj novinara	Prosječna plata	Broj udruženja	Broj sindikata	Novinari u udruženjima / sindikatima	Medijske slobode
Bosna i Hercegovina	3,8 mil.	2.000 - 2.500	350 EUR	6	4	17 - 32 % ⁴⁷	58th
Srbija	7,1 mil.	8.000 - 10.000	200 - 500 EUR	3	2	70 %	80th
Hrvatska	4,4 mil.	7.000	700 - 1.200 EUR	1	1	70 %	68th

Udruženje novinara Srbije (UNS) najveće je i najstarije udruženje u Srbije, osnovano je 1881. godine, broji više od 6.000 članova, i član je Međunarodne federacije novinara (IFJ). Kao dio strukture UNS-a, djeluju i Udruženje novinara Vojvodine, sa sjedištem u Novom Sadu, odnosno Udruženje novinara Kosova i Metohije sa sjedištem, koje privremenog karaktera, u Gračanici. Od 2010. godine, u sjedištu UNS-a u Beogradu otvoren je i moderni Press centar. Rukovodeći organi UNS-a su predsjednik, Skupština, Izvršni odbor, Nadzorni odbor, Sud časti. Trenutno je na mjestu predsjednice Ljiljana Smajlović.

Među osnovnim ciljevima ovog udruženja, kao jedan od najvažnijih istaknut je **promocija srpskog novinarstva**, i upravo ova patriotska nota i nacionalna opredijeljenost u misiji Udruženja razlikuje je od najvećeg rivala Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS) a ujedno je i čini bližim partnerom za Udruženje novinara Republike Srpske, sa kojima UNS saraduje. Uz ovaj cilj, ostali su manje više slični kao i kod drugih udruženja - odbrana slobode mišljenja i izražavanja, zaštita novinara i interesa profesije, ojačavanja novinarske solidarnosti i pomoć ugroženim kolegama. Važan dio aktivnosti UNS-a okrenut je obrazovanju, i pod njenim okriljem se već nekoliko godina organizuje Škola novinarstva i to za početnike koji imaju namjeru okušati se u profesionalnim vodama, te škola za web novinarstvo koja je krenula sa radom 2008. i predstavlja prvu školu ovakvog tipa u regionu. Dodatno, UNS organizuje veliki broj seminara, treninga, predavanja, i kurseve stranih jezika.⁴⁸

Uvođenje političkog pluralizma, početkom 90-ih, rezultirao je snažnom ideološkom polarizacijom u srpskom društvu, a to se posebno odrazilo na novinare i njihova udruženja koja su podijeljena u dva osnovna kampa - one koji služe kao „zaštitnici nacionalnih interesa“ i brane tadašnji režim i one koji se deklariraju kao „zaštitnici profesije“ i predstavljaju opoziciju. Tadašnje vodstvo UNS-a ovo je udruženje koristilo kao instrument političke propagande i promovisala je patriotizam kao vrhunsku profesionalnu vrijednost. Mnogi su članovi napustili UNS, i u martu 1994. godine, formirali novu organizaciju - **Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS)**, koja se snažno odupirala političkoj instrumentalizaciji i zagovarala profesionalizam, pluralizam, nepristrasnost i balans u tretiranju političkih subjekata, braneći ove ideale pod naletom Miloševićevog režima. Osnivači NUNS-a ujedno su bili i članovi Upravnog odbora Sindikata „Nezavisnost“ koji se, po istoj ideološkoj matrici i uslijed nezadovoljstva, izdvojio od do tada jedinstvene sindikalne organizacije.

NUNS danas broji preko 3.300 članova, i predsjednik je Vukašin Obradović. Uz predsjednika, upravljački organi su Skupština, Izvršni i Nadzorni odbor, Sud čast i Komisija za prijem novih članova. Osnovni ciljevi ovog udruženja su slobodno novinarstvo i medijski pluralizam, promocija

TABELA 2:
Komparativni uvid u broj udruženja, novinara, sindikata u BiH, Srbiji i Hrvatskoj

⁴⁷ Teško je procijeniti tačan procenat novinara koji su učlanjeni u profesionalna udruženja – taj podatak jedino je proverljiv kada su u pitanju „BH novinari“ koji broje 750 članica i članova (od kojih je 500 aktivnih), te Savez novinara BiH sa 384 članice odnosno člana. Kada se sve sabere i podjeli ispada da aktivnih članica i članova profesionalnih udruženja nema više od trećine.

⁴⁸ Izvor je web stranica ovog udruženja, www.uns.rs, te neformalni razgovori sa članovima UNS-a

profesionalnih i etičkih standarda, zaštita prava novinara i interesa novinarstva (profesionalne medijske zajednice), uključujući i sindikalnu i pravnu zaštitu, kao i međusobnu saradnu između novinara i novinarskih udruženja u zemlji i inostranstvu. NUNS ima i 19 povjerilaca širom Srbije, i također je aktivno u organizaciji seminara i novinarskih treninga, također i u izdavačkoj djelatnosti (ima svoj magazin „Dossier“). Udruženje se finansira putem članarina, donacija, izdavanja prostora u beogradskom Mediacentru, čiji je NUNS osnivač. Od 1994. godine, NUNS je članica Međunarodne federacije novinara (IFJ) iz Brisela i Evropske federacije novinara (EFJ).⁴⁹

⁴⁹ Izvori su web stranica Udruženja, www.nuns.rs, i intervju sa predsjednikom Vukašinom Obradovićem.

I UNS i NUNS primjenjuju isti, zajednički usaglašen Etički kodeks novinara Srbije iz 2008. godine. Usvajanje Etičkog kodeksa bio je važan korak za unapređenje zaštite profesionalizma u medijima, te važan korak u uspostavljanju saradnje između ova dva udruženja. No, kršenja njegovih odredbi su svakodnevna, posebno od strane političke i tabloidne štampe. U namjeri da se unaprijedi zaštita prava novinara, ali i da se omogući poštovanje Kodeksa, u 2010. Godini formirano je Vijeće za štampu Srbije. Osnovni zadatak ovog tijela je da nadgleda i kontroliše rad štampanih medija, i uočava kršenja Etičkog kodeksa te reaguje na njih te da reaguje na žalbe od strane pojedinaca ili institucija.⁵⁰

⁵⁰ Medijska slika Srbije, dostupno na stranici Evropskog centra za novinarstvo http://www.ejc.net/media_landscape/article/serbia

Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV) je neprofitna organizacija osnovana 1990. godine u Novom Sadu, na inicijativu nekoliko prominentnih novinara iz ove srpske pokrajine. Od samoga starta, gotovo svi mediji iz Vojvodine i njeni novinari pridružili su se NDNV-u, i danas ono broji oko 270 članova. Misija Društva je da razvija slobodno, objektivno i profesionalno novinarstvo, da zagovara zaštitu novinarskih prava i generalno interese novinarske profesije, kao i da zagovara one vrijednosti koje su kompatibilne sa vrijednostima razvijenog i osvještenog građanskog društva. Poseban fokus NDNV stavlja na specifičnosti okruženja u kojem djeluje, a to je promocija manjina i manjinskih pitanja, medija na jezicima manjina. U toj namjeri, NDNV nudi raznolike aktivnosti, poput edukacije (treninzi, radionice, seminari), pravnu pomoć, istraživanja i analize, izdavaštvo, kampanje za zaštitu profesionalizma i novinarstva, izdavanje prostora i opreme, itd. Kada su u pitanju istraživačke djelatnosti, NDNV je fokusiran na teme koje se tiču decentralizacije i medija, manjina i medija, multikulturalizma i medija, itd. Ovo Društvo je pokrenulo i svoj web portal, www.autonomija.info, čije su ciljne grupe i građani Vojvodine, ali i oni koji žive u Srbiji i regionu.⁵¹

⁵¹ Izvori su web stranica ovog Udruženja, www.ndnv.org te razgovori sa predsjednikom Dinkom Gruhonjićem.

⁵² ANEM je biznis orijentisano udruženje koje broji 28 radijskih i 16 TV kompanija, kao i 60-ak drugih pridruženih udruženja. Osnovan je 1993. godine u namjeri da se osnaže nezavisni emiteri u period koji je bio veoma težak za sve medije koji su bili opoziciono nastrojeni. Njihove aktivnosti podrazumijevale su lobiranje i zagovaranje zakona, obrazovanje, pravnu i tehničko pomoć svojim članicama.

⁵³ Lokal Pres je medijska organizacija koja okuplja lokalne i regionalne medija, osnovana je 1995. godine, i trenutno broji 25 članica. Aktivnosti su usmjere ka zagovaranju profesionalnih interesa njenih članica, zajedničkim marketinškim i poslovnim aktivnostima, te obrazovanju i treningu uposlenika.

⁵⁴ Izvor: OSCE Misija u Srbiji, dostupna na stranici: <http://www.osce.org/serbia/78448>

U avgustu, 2010. godine, tri novinarska udruženja iz Srbije „pojačana“ ANEM-om (Asocijacija nezavisnih elektronskih medija)⁵² i Lokal pressom⁵³, uspostavili su platformu za saradnju i zajedničko djelovanje pod nazivom - **medijska koalicija**. Ovih se pet udruženja dogovorilo oko zajedničke platforma za saradnju, usaglasivši principe saradnje koja se može ostvarivati putem zajedničkih susreta, projekata, izdavanjem zajedničkih saopštenja u situacijama kada su novinari ili prava novinara ugrožena, odnosno kada su pojedine medijske kuće izložene pritisku.

Putem koalicije, ova su udruženja formirala zajednički front koji na ovaj udružen način ima legitimitet i pregovaračku snagu da bude, ako je potrebno, i partner i opozicija vlastima u Srbiji. Konkretna aktivnost i najveći test za koaliciju bila je izrada nacrtu Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji do 2016. godine.⁵⁴ Ovaj je dokument zasnovan na standardima, iskustvu i regulatornom okviru koji je već zaživio u razvijenim demokratskim državama. Cilj Strategije je bio da definiše osnovne pravce razvoja javnog informacionog sistema u Srbiji uzimajući u obzir medijske slobode kao osnovne i polazne principe. Strategija definiše javni interes, ulogu države u kreiranju javnog informacionog sistema, status i ulogu samih medija u demokratskom društvu, vlasništvo nad medijima, gdje posebnu pažnju posvećuje transparen-

tnom vlasništvu i medijskoj koncentraciji. Dio Strategije bavi se i štampanim medijima, odnosno novinskim agencijama, koji su pogođeni ekonomskom krizom, i krizom u medijskom sektoru. Ova je inicijativa bila eksterno finansijski podržana od strane Fonda za otvoreno društvo Srbije. Medijska koalicija se susrela sa brojnim preprekama u svom radu, ali je dobar pokazatelj da je saradnju moguće uspostaviti bez obzira na ideološke ili političke razmirice, teritorijalno ustrojstvo, primarne ciljeve, personalne motive, itd.

3. OPCIJE / SCENARIJI ZA DRUGAČIJE PRAKSE

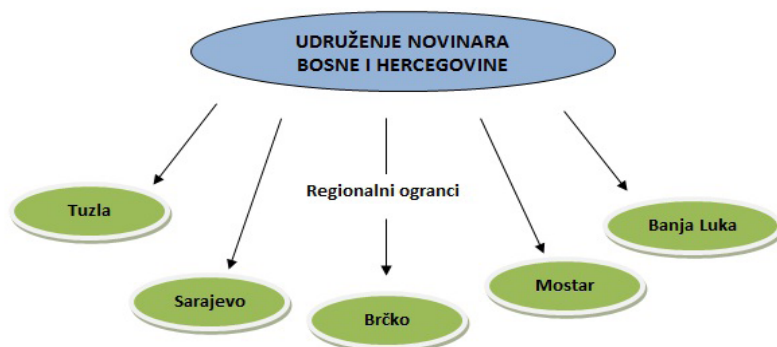
Uzimajući u obzir trenutnu političku situaciju u BiH, njeno ustavno uređenje, lične i institucionalne odnose između profesionalnih novinarskih udruženja, tri su opcije najizglednije - bilo da je u pitanju status quo, bilo da su u pitanju radikalne promjene stanja u kojem se udruženja nalaze i način na koji rade. Dva ekstremna scenarija - status quo (razjedinjena udruženja bez zajedničkih aktivnosti i platforme za saradnju), i radikalna promjena (osnivanje jednog udruženja na nivou države BiH), mogli bi biti pomireni jednim od modela saradnje koji ne podrazumijevaju radikalnu institucionalnu promjenu situacije.

3.1. OPCIJA 1: Državni modeli (Radikalna promjena)

Državni model uređenja i rada novinarskih udruženja podrazumijeva postojanje jedinstvenog udruženja na prostoru cijele države (model A1) ili postojanje krovnog udruženja (model A2) koji djeluje kao neka vrsta pan-organizacionog tijela a, pri tome, u svakom od entiteta postoji po jedno udruženje koje mu daje podršku i delegira svoje članove u njega. Državni model predstavlja organizaciju koja ima podršku, odnosno legitimitet, na prostoru cijele države i nije ekskluzivno definiran ni po etničkoj ni po religijskoj ni po entitetskoj (bar na najvišem nivou, krovnog, kada govorimo o modelu A2) osnovi. On promovira vrijednosti i ciljeva zajedničke za sve, ojačava solidarnost među svim novinarima i predstavlja jedinstveni front putem kojeg novinarska zajednica nastupa u pregovorima sa državnim, entitetskim ili nekim lokalnim vlastima.

3.1.1. Jedinstveno udruženje na nivou države

Ovo je tipičan primjer udruženja osnovanog i registrovanog na nivou cijele države, sa lokalnim ili regionalnim ograncima u najvažnijim centrima širom zemlje. Ovaj model podrazumijeva pristup odozgo, što znači da su njegova struktura, ali i procesi donošenja odluka, snažno centralizovani. Uprkos činjenici da lokalni ili regionalni ogranci imaju određenu vrstu autonomije, glavne se odluke donose na vrhu.

GRAFIK 1:
Jedinstveno udruženje na nivou države sa lokalnim ograncima

Zanimljivo je da sličnu strukturu imaju dva udruženja sa sjedištem u Sarajevu - „BH Novinari“ i Društvo novinara BiH. „BH Novinari“ koji su formirani 2004. godine, kao neka vrsta krovne organizacije tri udruženja-osnivača (jednog iz Banjaluke, jednog iz Mostara i jednog iz Sarajeva), sebe predstavljaju kao udruženje svih građana i građanki BiH bez obzira na mjesto profesionalnog angažmana, etničku ili nacionalnu pripadnost ili religiju. Dio strukture ovog udruženja predstavljaju i tzv. klubovi novinara, koji djeluju upravo kao lokalni ili regionalni ogranci. Do sada je ovo udruženje osnovalo klubove u pet gradova BiH - Banjaluci, Bihaću, Brčkom, Zenici i Doboju.⁵⁵ Društvo novinara BiH registrovano je na nivou države BiH⁵⁶, nasljednik je sličnog udruženja iz perioda socijalizma koje je djelovalo u BiH i uprkos činjenici da trenutno nema lokalne ogranke, svojim statutom naglašava da su njegovi članovi profesionalci iz svih dijelova BiH.

Najproblematičniji dio ovog modela je upravo snažna centralizovana struktura i direktno članstvo (mimo entiteta), što na neki način nije u suglasju sa ustavnim uređenjem BiH (koliko to dobro i napredno zvučalo, to može biti ozbiljan problem). Drugi nedostatak, ukoliko bi saslušali osnovne kritike iz banjalučkog Udruženja novinara RS i razloge za formiranje Udruge hrvatskih novinara u BiH, jeste nezadovoljstvo činjenicom da se sve glavne odluke donose u Sarajevu.⁵⁷ U ovom smislu, gotovo je nemoguće uspostaviti jedno jedino udruženje na nivou države BiH koje bi zadovoljilo sve strane i imalo legitimitet u svim dijelovima zemlje podjednako.

⁵⁵ Ova je aktivnost bila podržana od strane američke organizacije „Internews“, u sklopu njenog programa Media Regulation Component. Izvor: Razgovor sa Borkom Rudić, generalnom tajnicom Udruženja „BH Novinari“

⁵⁶ Ovo je Udruženje registrovano kod Ministarstva pravde BiH na osnovu odluke broj 07-50-1-18/05 (Službeni glasnik BiH br. 32/01 i 42/03).

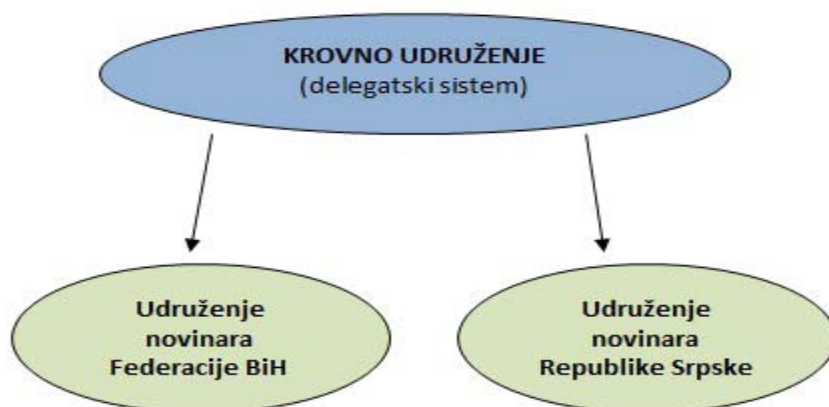
⁵⁷ Izvor je intervju sa Draganom Jerinić, predsjednikom UN RS, i Mirjanom Lolić Močević, bivšom članicom „BH Novinara“

Snaga	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> Funkcionalna struktura Jednostavan proces donošenja odluka Novinari su reprezentovani kao profesionalci, a ne kao podobni u etničkom, teritorijalnom ili političkom smislu 	<ul style="list-style-type: none"> Ne oslikava strukturu odnosa unutar BiH Etnički, nacionalni, teritorijalni aspekti identiteta u BiH nisu predstavljeni Teško je odlučiti se za sjedište organizacije, obzirom da se Sarajevo vrlo često optužuje za centralizam i da negira ostatak BiH
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> Razvoj u jedno snažno i kompetentno udruženje koje štiti prava novinara Razvijanje zagovoračkih komponenti Privlačenje masovnijeg članstva čime ne samo legitimnost već i sama pregovaračka pozicija udruženja jača 	<ul style="list-style-type: none"> Politička situacija i borba za vlast

3.1.2. Krovna organizacija sa entitetskim osnovama

Ovaj model slijedi strukturu (u smislu ustavnog aranžmana) države BiH. Sastoji se od entitetski zasnovanih udruženja, i jedne krovne organizacije (koja je u strukturnom smislu pandan državnim institucijama u BiH). Princip organizacije je teritorijalni (entiteti - država), a ne etnički. Trenutna situacija, ukoliko uzmemo u obzir da su dva najaktivnija udruženja iz RS (Udruženje novinara RS) odnosno Federacije BiH („BH Novinari“), najbližnja je ovom modelu. Jedina komponenta koja nedostaje je saradnja između ove dvije organizacije i neka vrsta pan-udruženja u koji bi obe delegirale svoje predstavnike (u periodu od 2004. do 2010. „BH Novinari“ su bili u ovoj poziciji krovnog udruženja).

Trenutna situacija, ukoliko uzmemo u obzir da su dva najaktivnija udruženja iz RS (Udruženje novinara RS) odnosno sa sjedištem u Federaciji BiH („BH Novinari“, iako su oni orijentisani na cijelu državu BiH i kroz svoje članstvo i aktivnosti iskazuju snažan bh. karakter), najbližnja je ovom modelu. Jedina komponenta koja nedostaje je saradnja između ove dvije organizacije i neka vrsta pan-udruženja u koji bi obe delegirale svoje predstavnike (formalno su od 2004. „BH Novinari“ rade u poziciji krovnog udruženja).

GRAFIK 2:
Krovno udruženje sa entiteskim
udruženjima-osnivačima

Krovno udruženje bazirano je na istim organizacionim i funkcionalnim principima kao i državne institucije u BiH (prije svega Dom naroda Parlamentarne Skupštine, Vijeće ministara), što podrazumijeva sistem delegata (svaki entitet delegira određeni broj predstavnika sa pravom glasa u krovno udruženje) i princip rotacije. Dodatno, krovno udruženje je zasnovano međusobnim dogovorom kojim su uspostavljeni zajednički principi rada, na prihvaćenom Kodeksu i setu prioriteta ciljeva i polja u kojima se djeluje i u kojima se zajednički sprovode aktivnosti.

Teritorijalni princip organizovanja mogao bi da bude problematičan, jer dva entiteta nisu istog internog uređenja. I dok je Republika Srpska unitarna u tom smislu i gotovo homogena u smislu etničkog sastava stanovništva, dotle u Federaciji imamo 10 kantona, te etničku šarolikost (bošnjački i hrvatski narod; politički predstavnici Hrvata često sebe predstavljaju kao najugroženiji konstitutivni narod jer je u manjinskoj poziciji čak i u pojedinim dijelovima Federacije).

Snaga	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> Ovako struktuiran model slijedi ustavni aranžman države BiH, te stoga ima i ustavne garancije Ovaj model garantuje postojanje zajedničke platforme i minimalnog konsenzusa između udruženja Pristup „odozdo“ koji uvažava legitimnost entitetskih udruženja i koje tretira kao bazu 	<ul style="list-style-type: none"> Nejednaka interna struktura entiteta, Kompleksan i zahtjevan sistem delegatskog predstavljanja Indirektna legitimnost krovne asocijacije (zbog sistema delegata)
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> Razvijanje u snažnu i kompetentnu organizaciju za zaštitu novinarskih prava Razvijanje snažne zagovaračke komponentne Krovno udruženje imalo bi legitimitet da zagovara prava i zajedničke interese svih novinara u BiH 	<ul style="list-style-type: none"> Politička situacija i borba za vlast

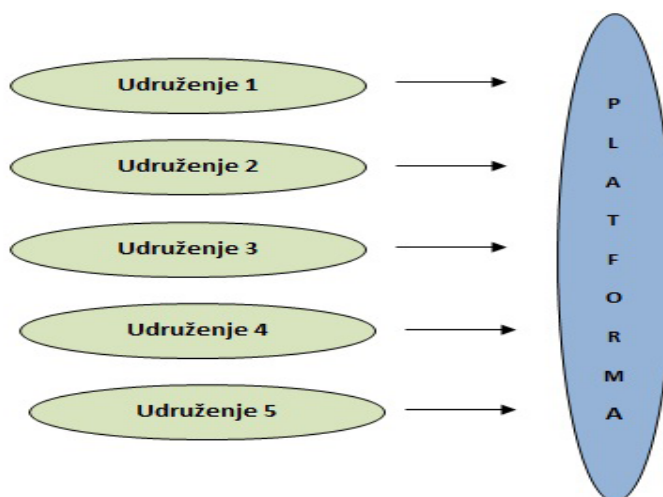
3.2. OPCIJA 2: Modeli saradnje (srednje rješenje)

Zasnovano na različitim iskustvima, posebno kada se u obzir uzimaju ona iz susjedne Srbije, brojne su mogućnosti za uspostavljanje i razvijanje saradnje između profesionalnih novinarskih udruženja. U ovoj sekciji predstaviti tri vrste modela saradnje, te analizirati mogućnosti (prednosti, prepreke, snagu i slabosti) njihove primjene u BiH. Ovi modeli saradnje su iluzasnovani na zajedničkoj platformi ili medijskoj koaliciji, ili saradnji zasnovanoj na projektima te ad hoc saradnja.

3.2.1. Saradnja zasnovana na zajedničkoj platformi (medijska koalicija)

Ovaj je model saradnje sličan onom koji se primjenjuje u Srbiji, gdje pet profesionalnih udruženja saraduje i zajednički djeluje u određenim segmentima putem medijske koalicije. Ovaj model podrazumijeva postojanje minimalnog konsenzusa između učesnika (zajednički principi, i ciljevi djelovanja), poštovanje zajedničkog Kodeksa i postojanje neke vrste konkretnog cilja (kao što je u Srbiji bio slučaj sa procesom stvaranja Strategije za razvoj medija) oko koga se zajedničke aktivnosti mogu organizovati.

GRAFIK 3:
Model medijske koalicije

Ova vrsta saradnje, pošto je bazirana na strateški definisanoj i orijentisanoj platformi, je srednjoročne ili čak dugoročne prirode. Takva vrsta platforme podrazumijeva na samo zajednički potpisan dokument, smjernice za aktivnosti već i neku vrstu moralne obaveze da zacrtane principe poštuju. Ovaj model podrazumijeva da čak i udruženja sa različitim usmjerenjima i specijalnostima, interesima (bili oni i etničke i političke prirode), ciljevima, organizacionim kapacitetima, mogu da se udruže i nađu najmanji zajednički imenitelj radi postizanja zajednički definisanih ciljeva. Ovi ciljevi mogu biti konceptualizovani oko različitih aspekata njihovog zajedničkog rada:

- *Strategijski aspekt*

Ovaj aspekt se odnosi na činjenicu da raznorodna udruženja, pa čak i ona sa vrlo specifičnim ciljem i fokusom (fokus na žene, manjinska pitanja, udruženja sportskih novinara ili frankofonih novinara), mogu da pronađu zajednički, dugoročni interes, a on se odnosi na osnovne principe i postulate profesionalizma u novinarstvu i zaštitu prava novinara. Ovaj aspekt podrazumijeva postojanje zajedničke platforme, dokumenta ili protokola o saradnji, te jasno precizirane ciljeve i principe na kojima ta saradnja počiva. Zajednički profesionalni ili etički kodeks najbolja je osnova za uspostavljanje ovakve saradnje.

- *Oblast ili domeni zajedničkih aktivnosti*

Na bazi strateški definisane i određene saradnje, uz minimum konsenzusa oko zajedničkog imenitelja te saradnje, moguće je kasnije definisati i tematske oblasti ili vrste aktivnosti, kojom bi se udruženja okupljena oko zajedničkog strateškog cilja bavila. I u tom smislu nije nužno da se oko tematskog djelovanja usaglase baš sve članice koalicije, već je dovoljno da dva ili više udruženja pronađu interes da se unutar ovog okvira bavi nekom specifičnom temom - na primjer, pravima žena, radnim pravima, informisanjem na manjinskim jezicima, izborima, itd (u ovom smislu, ovo je slično modelu saradnje zasnovanom na zajedničkim projektima koji ćemo kasnije objasniti).

- *Zajednički izvedene akcije*

Prethodna dva aspekta koji podrazumijevaju definisanje zajedničke strateške orijentacije, uspostavljanje platforme i okvira za saradnju, te mogućnost tematski usmjerenog djelovanja, ne bi imale smisla ukoliko to ne bi pratile i određene, zajedničke, aktivnosti. Prema anketi koju je ANEM (Asocijacija nezavisnih elektronskih medija) iz Srbije postavio na svojoj stranici, najvažniji događaj na medijskoj sceni Srbije je usvajanje medijske strategije (35% ispitanika), ekonomska degradacija novinarske profesije (30%), pritisci i napadi na novinare (15%), dok je za samo kreiranje medijske koalicije glasalo 14% anketiranih.⁵⁸ Ovi rezultati pokazuju da samo kreiranje zajedničkog okvira saradnje nije dovoljno i da je potrebno da takav jedan okvir izrodi što više konkretnih i zajedničkih aktivnosti kao što je bio slučaj sa procesom izrade medijske strategije. Ove aktivnosti mogu biti raznorodne, od zajedničkih aktivnosti i pritisaka spram vlasti u namjeri da se ostvari zaštita određenih prava, zajedničkih izjava na različite teme i u različitim situacijama kada je novinarska profesija ugrožena, do zajedničkih press konferencija ili aktivnosti na terenu - izvođenje projekata i istraživanja na različite teme, na primjer.

Još jedan primjer organizacije zajedničkih aktivnosti možemo pronaći u Srbiji gdje su članice medijske koalicije, tokom 2011., nakon usvajanja medijske strategije organizovale niz događaja sa namjerom da predstave ovaj dokument, ali i njegova rješenja široj, posebno medijskoj publici. Jedna od ovih aktivnosti organizovana je 25. novembra 2011., u formi panel diskusije u Nišu, na temu „Medijska strategija - šta dalje?“.⁵⁹

⁵⁸ Dostupno online, http://www.anem.org.rs/en/ankete/results/24/The%20media%20sector%20in%202011%20.html?message=poll_thank_you

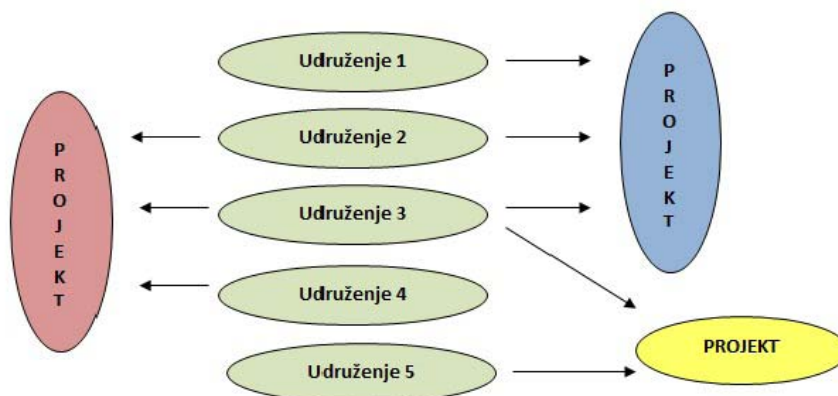
⁵⁹ ANEM (Association of Independent Electronic Media) Newsletter, Broj 21, www.anem.rs/download/files/cms/attach?id=394

Snaga	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Snažna i koherentna platforma i okvir za saradnju i zajedničko djelovanje • Zajedničke aktivnosti podrazumijevaju postojanje neupitne saglasnosti oko osnovnih principa • Zajedničke aktivnosti daju i svakoj organizaciji ponaosob legitimitet i vjerodostojnost njenom djelovanju 	<ul style="list-style-type: none"> • Snažni politički paralelizam i veze udruženje sa određenim političkim opcijama • Lični animoziteti među vođstvom novinarskih udruženja, • Neodrživost ovih udruženja i ekonomska i druga vrsta zavisnosti koje im svakodnevno utiče na kvalitet rada
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Zajedničko apliciranje na razne fondove • Mogućnost da se mobilišu novinari koji nisu članovi udruženja da se uključe u njihov rad • Unapređenje profesionalnih standarda u novinarstvu • Unapređenje radnih uslova novinara. • Koalicija, ali i svako udruženje ponaosob može profitirati i izgraditi imidž relevantnog sagovornika i partnera (bilo da su u pitanju vlasti, donatori, vlasnici medija, međunarodna zajednica, itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Politička situacija i borba za vlast

3.2.2. Saradnja zasnovana na zajedničkim projektima

Zajedničko apliciranje i provođenje projekata još je jedan od modela kroz koje raznolika novinarska udruženja mogu zajednički raditi i djelovati. Za ovu vrstu saradnje nije nužno da postoji zajednička platforma ili neki prethodno usaglašen protokol o saradnji (ovo je neophodno jedino u slučajevima kada to donatori zahtjevaju). Zbog toga je ova saradnja, u smislu dugoročnosti i održivosti, više kratkoročnog (eventualno srednjoročnog) ili ad hoc karaktera u odnosu na prethodni model saradnje. Ovakva vrsta saradnje može biti prvi korak u uspostavljanju ozbiljnije i čvršće saradnje, dakle jedna vrsta pripreme i testa za sva udruženja sa ciljem da se uspostavi koalicija.

GRAFIK 4:
Saradnja zasnovana na zajedničkim projektima

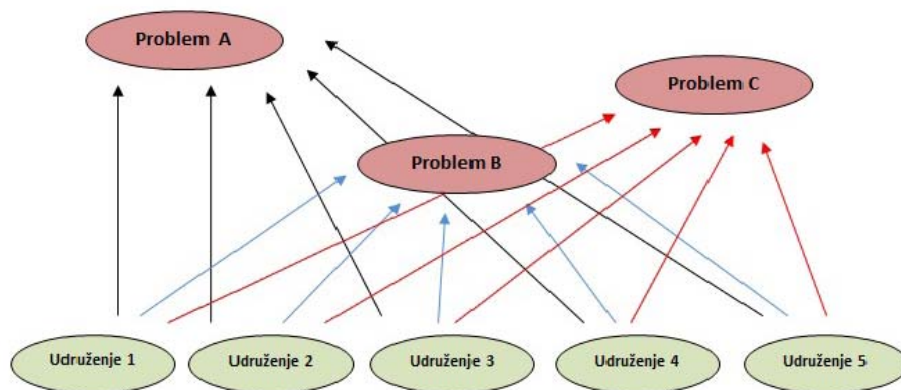
Uspjeh i trajanje ovakve vrste saradnje zavisi i od samog kapaciteta udruženja (ljudski resursi, tehničke, finansijske, itd.) za upravljanje, vođenje i implementaciju projekata, ali i na volji, spremnosti i mogućnostima potencijalnih donatora da ovakvu vrstu saradnje, putem projekata, podrže. Pošto različite organizacije raspolažu različitim mogućnostima i kapacitetima za vođenje projekata, neka su udruženja u startu biti u boljoj poziciji i moći će kroz ovaj oblik saradnje više da profitiraju (poput Udruženja broj 3 sa gornje tabele), dok druge neće biti u mogućnostima da se uključe u sve potencijalne projekte, tako da od ove saradnje neće puno profitirati (Udruženje 1 i 4). Također, projektni uspjeh zavisiće i od njihove otvorenosti i spremnosti da zasnjuju partnerstvo kroz projekte sa raznolikim udruženjima, posebno uzimajući u obzir potencijalne animozitete koji vladaju između vodstava udruženja i što može da bude jako velika prepreka.

Snaga	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> Udruženje nisu obavezana, ali imaju slobodu da kroz projekte saraduju sa drugim udruženjima Kroz saradnju, udruženja imaju mogućnost da razviju i svoje interne kapacitete - ljudske, tehničke, odnosno infrastrukturne 	<ul style="list-style-type: none"> Nije dugoročno održiv vid saradnje Nisu sva udruženja jednako osposovljena da se nose sa projektima, te nemaju sve iste mogućnosti u smislu ljudskih, tehničkih i finansijskih kapaciteta Udruženja se međusobno nadmeću i smatraju jedni druge konkurencijom radije nego potencijalnim partnerima
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> Razvijanje internih kapaciteta svakog od udruženja Unapređenje i dalje razvoj saradnje, sa kratkoročne, preko srednjoročne do dugoročne 	<ul style="list-style-type: none"> Nije održiv, dugoročno gledajući, ovaj model saradnje Donatori uvijek imaju svoje favorite među organizacijama

3.2.3. Model *ad hoc* saradnje

Ovaj oblik saradnje podrazumijeva trenutnu i kratkoročnu reakciju udruženja novinara na situacije ili incidente koji nadilaze njihove pojedinačne ciljeve i misije, a odnose se na novinarsku profesiju generalno ili na situacije u kojima su novinarima ozbiljno ugrožena njihova prava. Udruženja nisu obavezana zajedničkom platformom ili nekim projektom, i reaguju profesionalno, u skladu sa svojom misijom, a zajednički nastup više udruženja samom tom istupu daje legitimitet, pažnju i težinu. Najčešći povod za ovakve zajedničke istupe jesu napadi na novinare, prijetnje novinarima, zatim neuspjeli procesi privatizacije medija u kojima novinarima prijeti gubitak posla, a nadležne instance ne reaguju kako bi ih zaštitili. Uz zajednička saopštenja, udruženja mogu organizovati i zajedničke press konferencije, proteste i koristiti se drugim, zakonom dozvoljenim, sredstvima da vlastima skrenu pažnju na ozbiljne i teške probleme koji se tiču novinarske profesije.

GRAFIK 5:
Model Ad Hoc saradnje

Kako je moja analiza osnovnih dokumenata i statuta novinarskih udruženja u BiH pokazala, te intervjuji sa osobama različitih profila koji se bave novinarstvom ili su u vezi sa medijima, raznolike su teme i razlozi oko kojih bi se udruženja mogla usaglasiti, a to su - zaštita profesionalizma i novinarske časti (16,55%), etika (9,5%), radni uslovi (7,55%), sloboda govora i medijske slobode (7,55%), socijalna i ekonomska prava (5,75%), napadi na novinare i prijetnje (5,75%), dok se ostatak (28,5%) odnosi na pristup informacijama, regulacija i samoregulacija, obrazovanje, govor mržnje, istraživanja, EU integracije, proces izrade i donošenja amandmana na zakone.

U BiH su u posljednje vrijeme brojne situacije u kojima su prava novinara ugrožena i koje su zahtjevali zajedničku reakciju svih udruženja. U pitanju su slučajevi Duške Jurišić, bivše urednice FTV-a; slučaj novinara magazina „Dani“ koji su nakon prodaje ovoga lista novom vlasniku ostali bez posla jer se nisu slagali sa promjenom uređivačke politike; zatim slučaj gašenja „Tuzlanskog lista“; zabrana zvaničnicima u RS da daju izjave za BHT i FTV, i mnogi drugi u kojima su reakcije udruženja bile usamljene i vrlo slabog uticaja u javnosti.

Snaga	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> U incidentnim situacijama su zajednički istupi i reakcije udruženja indikator profesionalne solidarnosti 	<ul style="list-style-type: none"> Uvijek neko mora prvi da inicira ovakvu vrstu saradnje i zajedničkog nastupa te se postavlja pitanje kriterija po kojim bi se slučaju birao (u BiH uvijek imamo podjele na podobne i nepodobne, afilirane ili ne, itd.)
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> Ovaj oblik saradnje može da bude samo prvi korak ka uspostavljanju nečeg dugoročnijeg 	<ul style="list-style-type: none"> Incidenti na koje bi udruženja trebala zajednički da reaguju su često vrlo ispolitizovani, pa čak i oni čija prava su zaista ugrožena ponekad se smatraju da „pripadaju nekom od tabora“

3.3. OPCIJA 3: Status quo (podijeljena udruženja, nema saradnje)

Trenutna situacija u BiH, u kojoj su udruženja podijeljena, neefikasna, politički zavisna ili podobna, pa čak i neaktivna, ukazuje na trend snažne politizacije njihovog rada i de-profesionalizacije samog novinarskog posla. Politički paralelizam, etnički i teritorijalni principi kao osnove za formiranje i djelovanje udruženja pogubni su za njihov legitimitet, utjecaj i vjerodostojnost, tako da niti jedno od ovih udruženja generalno (možda sa izuzetkom „BH Novinara“) ne uživa puno povjerenje u svim djelovima BiH, niti je prepoznato kao objektivni i nezavisni zagovarač prava novinara. Analiza njihovog formalnog statusa (registracije), dosega i kvaliteta aktivnosti, transparentnosti, autonomije, pluralnosti i legitimiteta pokazuje da manje od pola postojećih udruženja nije relevantno, dok samo dva rade ono za šta se deklarativno i zalažu.

Registracija - izuzetno je teško provjeriti trenutni formalni status svih šest udruženja, jer neka formalno i ne postoje i teško je pronaći njihovo sjedište, broj telefona, podatke o registraciji. Za svega tri udruženja može se reći da su formalno registrovana i da je ta njihova registracija empirijski proveriva - to su „BH Novinari“, Društvo novinara BiH i Udruženje novinara RS.

Transparentnost - kako smo već ranije pomenuli, svega tri udruženja imaju svoje web stranice, („BH Novinari“, Društvo novinara BiH, i Udruženje novinara RS). U smislu dizajna, sadržaja, pravovremenosti i kvaliteta informacija, ove stranice izgledaju poprilično skromno, sa dosta podsekcija koje se još uvijek nalaze u fazi izrade. UN RS još uvijek koristi privremenu stranicu (novinarirs.com), Društvo novinara BiH svoju stranicu ne ažurira redovno, i samo je web stranica „BH Novinara“ u smislu ažurnosti, ali i dostupnosti informacija - zadovoljavajuća. Na njihovoj stranici (<http://www.bhnovinari.ba>) moguće je naći informacije o projektima, održanim aktivnostima, pa čak i spisak članova ovog udruženja - i po tome su „BH Novinari“ najtransparentniji u BiH. Ovo je poražavajuća činjenica da samo jedno udruženje ima ispunjene elementarne uslove za promociju svojih aktivnosti i usluga te za komunikaciju sa svojim članstvom, ali i širom publikom.

Autonomija - sva udruženja se, u neku ruku, nalaze u stanju zavisnosti, bilo da je u pitanju ekonomska ili ona druga - politička. Prema raspoloživim podacima vidi se da su socio-ekonomski potencijali novinara mali, da je ova profesija poprilično materijalno i politički ugrožena. Kao rezultat toga imamo ne toliko masovno članstvo u ovim udruženjima tako da su prihodi od članarine poprilično ograničeni. Samo „BH Novinari“ imaju listu svojih članova javno postavljenu na njihovoj web stranici, i transparentno naglašeno koliko košta članarina (50 KM godišnje za puno članstvo, 140 KM za počasne članove, i 5 KM za studente).⁶⁰ Sa druge strane, Udruženje novinara RS u svojoj sekciji namijenjenoj članstvu na web portalu imaju samo online formular koji mogu da popune potencijalni članovi, dok lista trenutnih članova, informacije o pristupu u članstvo ne postoje.⁶¹ „BH Novinari“ koriste mogućnost, pošto su registrovani kao NVO da apliciraju za razne projekte. U toku razgovora sa sagovornicima raznih profila, pojedini su naglasili kako neka udruženja (prije svega, UN RS i Udruga hrvatskih novinara u BiH) stižu korist na osnovu bliskih odnosa sa pojedinim političkim opcijama te da zbog toga nisu autonomna jer zavisi od njihove podrške i dobre volje.

Pluralnost - u smislu interne pluralnosti (koja se odnosi na pluralnost samih sadržaja, strukture članstva, prirode poruka koje se šalju ili same vrste aktivnosti), samo „BH Novinari“ i Društvo novinara BiH ispunjavaju ovaj kriterij u punom smislu, dok ostala udruženja djelimično ili nikako.

Aktivnosti - Najšarolikije i najučestalije aktivnosti, koje su bile i javno promovirane, provodilo je Udruženje BH „Novinari“. Uz organizaciju raznih seminara, edukacijskih modula, iniciranje saradnje

⁶⁰ Odluka o članarini, dostupno online: http://www.bhnovinari.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=196&Itemid=239&lang=bs

⁶¹ Članstvo, dostupno online: http://novinarirs.com/?page_id=9

sa drugim udruženjima iz BiH i regiona, „BH Novinari“ su učestvovali i u provođenju raznih projekata, istraživanja koja su vezana za medijske slobode i novinarsku profesiju (posljednji projekat ovakvog tipa je urađen zajedno sa Vijećem za štampu BiH, na temu medijskih sloboda u BiH po indikatorima Vijeća Europe), te su organizirali i javne kampanje. Uz redovne servisne informacije i usluge (razne vrste popusta) za svoje članove, ovo udruženje nudi i pomoć profesionalcima putem Linije za pomoć novinarima koju svi novinari, ne samo članovi, mogu koristiti da prijave prijetnje sa kojima se suočavaju radeći svoj posao. Ovo je udruženje bilo i najaktivnije kada su u pitanju reakcije putem saopštenja: svejedno da li je ugrožen neki profesionalni princip ili su ugrožena konkretna prava nekog novinara. Među najznačajnije aktivnosti koje Društvo/Savez novinara BiH provodi jeste dodijela nagrada za najbolje novinare u nekoliko kategorija. Uz servisne informacije i podršku svojim članovima, ovo udruženje nije toliko aktivno u izdavanju saopštenja i izvođenju projekata. Iako je Udruženje novinara RS tek skoro formirano, ono je u javnosti bilo izloženo čestim osudama za snažnu političku podršku vlasti u ovom entitetu i za jednostranost. Oni su u toku nešto više od godinu dana svog postojanja imali osnivačku skupštinu, organizirali su skup u Tesliću za novinare iz Srbije, Rusije, Crne Gore i Republike Srpske, okrugli stol na temu govora mržnje u medijima, redovno su se oglašavali saopštenjima (gdje su u posljednjem osudili napade na novinare banjalučkog „Pressa“, ali i dopisnike sarajevskog „Dnevnog avaza“⁶²). Zanimljivo je i da je UN RS podnijelo i dvije krivične prijave, jednu protiv Andrea Nikolaidisa, pisca iz Crne Gore, a drugu protiv novinara i urednika FTV-a.

Kada su u pitanju Udruga hrvatskih novinara u BiH, Udruženje mladih novinara RS, Ženska novinarska mreža, aktivnosti u posljednjih nekoliko godina nisu zabilježene. Jedna od rijetkih i posljednjih (bar kada je javnost u pitanju) aktivnosti Udruge hrvatskih novinara zabilježena je u decembru 2010. godine kada su mediji izvijestili da je izabrano novo rukovodstvo ove asocijacije.⁶³

Kada su u pitanju medijski nastupi ovih asocijacija, samo površna pretraga digitalne arhive Informbiroa (www.idocline.info) pokazuju da je najviše nastupa u periodu 1991-2012. u medijima imalo Udruženje „BH Novinari“ (166 objava); zatim Udruženje novinara RS (54 objave); dok se Društvo novinara BiH pod ovim imenom pojavilo 43 puta, a kao Savez novinara BiH 34 puta. O Nezavisnom udruženju novinara RS mediji su izvještavali 26 puta; o Udruženju mladih novinara RS 18; a o Udruzi hrvatskih novinara u BiH tek 15 puta. Ukoliko analiziramo aktivnosti u posljednje tri godine (2010., 2011., i 2012.), ponovo su „BH Novinari“ bili medijski najekspoziraniji sa 66 objava; Udruženje novinara RS zabilježilo je 20 objava; dok su Društvo novinara BiH i Udruga hrvatskih novinara u BiH imale samo jednu objavu.

Legitimnost - niti jedno od ovih udruženja nema punu legitimnost, uzimajući u obzir podršku na teritoriji cijele BiH. Razlozi su uglavnom političke i instrumentalne prirode. Prema istraživanju koje sam sproveo radeći na ovom istraživanju, „BH Novinari“ su jedini koji iskreno i deklarativno ali i u praksi, pokušavaju da se nametnu kao opšta, krovna organizacija koja predstavlja interese svih novinara u BiH. No, na primjeru novinara iz RS-a i izdvajanja iz „BH Novinara“, uz konstantno ospoavanje legitimiteta sarajevskom udruženju, vidi se koliko je ta borba teška i neizgledna. Sa druge strane, ukoliko legitimitet shvatimo u užem smislu, svako od ovih udruženja ima određeni legitimitet među svojim članstvom i ima puno prava da ga predstavlja. Problem je što, uz izuzetak „BH Novinara“ i Društva novinara BiH, mi nemamo jasne i relevantne izvore na osnovu kojih bi odredili ukupan broj članova određenih udruženja (recimo: broj 850, koliko predsjednik UN RS Dragan Jerinić tvrdi da broji ovo udruženje nije pouzdan jer nije provjerljiv). Drugi je problem vezan za samu prirodu (ili razloge) ili načine na koji su formirana udruženja i većina mojih sagovornika ustvrdila je kako su teritorijalni (UN RS), nacionalni, etnički (Udruga hrvatskih novinara u BiH), ili neki uže interesni (Ženska novinarska mreža) sasvim legitimni.

⁶² Saopštenje za javnost od 3 maja 2012, <http://novinarirs.com/?p=174>

⁶³ „Novi predsjednik Udruge hrvatskih novinara u BiH Ljubo Kovač“, 10. decembar 2010., dostupno na <http://www.croportal.ba/vijesti/bih/1098-novi-predsjednik-udruge-hrvatskih-novinara-ljubo-kova>

TABELA 3:
Komparativna analiza trenutnog stanja udruženja u BiH

Udruženja	Registracija	Transparentnost (web)	Autonomija	Pluralnost	Aktivnosti	Legitimitet
Udruženje „BH Novinari“	☑	☑		☑	☑	☑
Udruženje novinara RS	☑	☑			☑	☑
Udruga hrvatskih novinara u BiH						☑
Društvo novinara BiH	☑	☑		☑		☑
Udruženje mladih novinara RS						☑
Ženska novinarska mreža						☑

Analiza trenutne situacije pokazuje kako između novinarskih udruženja postoje duboke političke i ideološke podjele te snažni personalni animoziteti. Trenutno ne samo da ne postoji neka platforma za zajedničku saradnju, nego nema ni inicijativa niti ideja oko kojih bi se sva udruženja okupila. Politički paralelizam i etnopolitička afilijacija su prije pravilo nego izuzetak kada je u pitanju rad ovih udruženja. Ne postoji pouzdan podatak o tome koliko novinara radi u BiH niti koliko njih je učlanjeno u udruženja (kada su sindikati u pitanju, taj broj varira od 15 do 32 posto). U poređenju sa udruženjima iz Srbije, broj članova u vodećim BiH asocijacijama je mali, a ekonomska situacija novinara je izuzetno teška tako da članarine nisu redovan niti dovoljan izvor prihoda.

Uprkos činjenici da su „BH Novinari“ uspostavljeni još prije osam godina, 2004., kao rezultat dogovora i konsenzusa organizacija i novinara iz različitih dijelova BiH, da je rad ovog udruženja zasnovan na zajedničkim i bazičnim principima, ono nije uspjelo da ispuni svoju misiju u punom obimu. Finansijska afera za koju se sumnjači uposlenica jedne od osnivačkih organizacija, zamjerke na „sarajevocentrični pristup“, te animoziteti spram vođstva ove organizacije (najčešće ad hominem utemeljeni), navode se najčešće kao glavni argumenti za njihovu diskreditaciju i neuspjeh. Kada govorimo o „sarajevocentričnom“ pristupu, pojedini sagovornici su to ilustrirali kroz nazive konferencija i seminara koje su „BH Novinari“ organizovali („Nisu uspjeli da, recimo, konferencije za štampu nazovu imenom koje neće izazvati polemike u entitetima... Konferencije tipa „Godišnjice napada na ...“uvek su za jedan deo javnosti u BiH provokacija, jer građanski rat u BiH istorijski nema konsenzus po uzrocima, posledicama, ulogama...“⁶⁴). Na drugoj strani, novinari iz RS podržavali su ovu krovnu organizaciju kada je ona kritikovala medije iz Federacije, „Dnevni avaz“ i FTV, dok iste kriterije nisu primjenjivali za vodeće medije u svom entitetu (na primjer za „Nezavisne novine“ ili RTRS).⁶⁵

⁶⁴ Intervju sa dr. Tatjanom Duronić, Fakultet političkih nauka, Banja Luka

⁶⁵ Intervju sa Kenanom Efendićem, urednikom web portala www.radiosarajevo.ba

Snaga	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> Zakonodavstvo koje reguliše osnivanje novinarskih udruženja je izuzetno liberalno 	<ul style="list-style-type: none"> Neodređen, a pretpostavlja se mali, broj novinara koji su zaista aktivni i koji vjeruju ovim udruženjima Netransparentnost u radu većine ovih udruženja Slabi mehanizmi eksterne komunikacije
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> Ukoliko se analiziraju dokumenti sa misijom i ciljevima ovih udruženja, ona imaju mnogo toga zajedničkog Potencijalna saradnja između udruženja mogla bi privući pažnju donatora 	<ul style="list-style-type: none"> Politička i ekonomska situacija, koja je generalno nestabilna i neizvjesna Politička i finansijska zavisnost ovih udruženja

4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Novinarstvo je profesija koja bi trebala da bude oslobođena bilo kakvog političkog, etničkog, religijskog, ideloškog ili bilo kakvog drugog partikularnog interesa i uticaja. Profesionalna novinarska udruženja, bez obzira na svoje specifične ciljeve i misije, trebaju prvenstveno da zastupaju prava i slobode svojih članova, ali da u situacijama u kojima je njihova reakcija neophodna (a to su situacije u kojima su ugroženi profesionalni standardni u medijima, radni uslovi novinara te dolazi do prijetnji i pritisaka na novinare), ona moraju reagovati bez obzira na svoje partikularne interese i svoju reakciju prilagoditi etičkom i profesionalnom imperativu, a ne etničkim, nacionalnim, teritorijalnim, usko specijalizovanim kriterijima po kojima su formirana i prema kojima djeluju.

Uzimajući u obzir situaciju u u BiH, i propuste da se osnuje jedinstveno, legitimno, snažno i koherentno udruženje na nivou države, prije svega zbog političke situacije, i zbog činjenice da novinarstvo u ovoj zemlji kao profesija nije slobodno i nezavisno već je politički afilisano, neki mali koraci bi se ipak mogli preduzeti kako bi se situacija popravila. Evidentno je da do radikalnih promjena, u ovakvoj konstelaciji snaga, nije moguće doći.

Sa tim u vezi, ovi mali koraci, mogli bi se preduzeti u slijedeće tri oblasti koje se čine najvažnijima - u domenu promocije standarda i principa profesije, u domenu zakonske regulative, i u domenu prakse ovih udruženja.

Preporuke za unapređenje profesionalnih standarda i principa u novinarstvu

U smislu principa i misije po kojem djeluju sva udruženja u BiH, između njih nema puno razlike i to je dobra osnova za uspostavljanje minimalnog imenitelja i okvira za saradnju. Dodatno, sva aktivna udruženja članovi su Međunarodne federacije novinara i na taj način dijele i njihove ciljeve i principe, što je dodatni razlog za zajednički nastup i saradnju. Prema ovom dokumentu, najvažniji principi na kojima su slobode i prava novinara zasnovani su sloboda informacija, sloboda medija, nezavisnost, profesionalizma, visoki standardi u novinarstvu, obrazovanje, socijalni i radni uslovi, saradnja, uređivačka demokratija, itd.⁶⁶

⁶⁶ IFJ Constitution, Moscow, 28 May - 1 June, 2007.

U tom smislu, zagovaranje profesionalnih standarda i principa u novinarstvu, kao i promocija i zaštita prava novinara, trebalo bi da budu neupitni ciljevi zajedničkog djelovanja svih novinarskih udruženja. Ovaj cilj bi trebalo da nadvisi svaku vrstu podjela, kao i pojedinačne fokuse i interese svakog od udruženja ponaosob.

Moja analiza (i to sam već navodio ranije) pokazala je kako su raznolike one teme oko kojih bi se novinarska udruženja mogla usaglasiti i uspostaviti saradnju, a to su - zaštita profesionalizma i novinarske časti (16,5%), etika (9%), radni uslovi (7,5%), sloboda govora i medijske slobode (7,5%), socijalna i ekonomska prava (5,7%), napadi na novinare i prijetnje (5,7%), dok se ostatak (28%) odnosi na pristup informacijama, regulacija i samo-regulacija, obrazovanje, govor mržnje, istraživanja, europske integracije, proces izrade i donošenja amandmana na zakone.

Preporuke o domenu zakona i zakonske regulacije

Uprkos činjenici da su profesionalna novinarska udruženja u „istom košu“ kao i druge nevladine organizacije kada su u pitanju zakonski uslovi za njihovo formiranje - prema odredbama zakona dovoljne su tri osobe da u svojstvu osnivača registruju jedno udruženje, trebalo bi ovim

organizacijama dati neki poseban ili privilegovan položaj. To nikako ne znači promjenu zakona, posebno ovako jedne liberalne stavke koja propisuje broj osnivača, već bi sami novinari - koji namjeravaju osnati svoje udruženje - trebalo nekim internim pravilima ili procedurama regulisati način osnivanja udruženja koji bi bili dopuna zakonu, i učinili bi udruženja legitimnim i relevantnim.

Preporuke u domenu prakse

Zajedničkim nastupom, bilo na ad hoc, projektnoj ili platformskoj (strategijskoj) bazi, udruženja novinara imaju priliku da povećaju svoj kredibilitet među novinarima, ali i među drugim akterima društva (vlastima, medijskim vlasnicima, donatorima, međunarodnoj zajednici), da omasove svoje članstvo i na taj način sebi priskrbe legitimitet kolektivnih zagovarača prava novinara u čije ime mogu da pregovaraju, saraduju, ali i pritišću vlasti radi poboljšanja socijalno-ekonomskog položaja u kojem se novinari nalaze.

U praktičnom smislu, udruženja bi, kroz zajedničko djelovanje, trebalo da zagovaraju one oblasti ili ona prava koja su među novinarima najugroženija, a tiču se radnih uslova, kvaliteta ugovora i ugovorne zaštite novinara, socijalnih doprinosa, zaštite od pritisaka vlasnika i urednika medija, političara, i raznih interesnih grupa.

Preporuke u vezi sa ciljnim grupama i aktivnostima

Sva udruženja trebalo bi da liste svojih članovi stave na uvid javnosti, putem svojih web stranica, jer upravo je takav jedan transparentan čin najbolji pokazatelj legitimnosti koju svako od udruženja crpi iz svog članstva, a ne iz partikularnih, etničkih, teritorijalnih ili bilo kojih drugih odrednica.

Članstvo u udruženjima trebalo bi, prevashodno, da bude zasnovano na individualnoj osnovi (novinari pojedinci kao članovi), dok bi logika kolektivnog članstva (mediji ili druge organizacije-osnivači) trebalo da bude od sekundarne važnosti, i neka vrsta dopune individualnom članstvu. Trebalo bi sve više da se koriste nove metode u komunikaciji sa sadašnjim i potencijalnim članovima, partnerima i javnošću, poput online ili web platoformi, društvenih mreža, news grupa. Također, u smislu što boljeg informisanja javnosti o svojim aktivnostima, svako od udruženja nužno mora imati ažurirane, sadržajne i vizuelno prijemčive web stranice koje su danas osnovno komunikacijsko sredstvo sa različitim ciljnim grupama.

Profesionalna udruženja trebaju djelovati kao servisi svojih članova, a u skladu sa ciljnom grupom prema kojoj djeluju njihove aktivnosti mogu biti raznolike:

- Prema sopstvenom članstvu: Udruženja novinara trebaju pružati usluge članstvu, kao što su olakšice pri putovanjima, pravna pomoć, solidarnost i slično.
- Prema javnosti, državi i poslodavcima: ova udruženja trebaju štiti interese profesije, promovirati nesmetan novinarski rad, slobodu govora, pristup informacijama, zaštitu radnih prava, predlagati zakonska rješenja, itd.
- Prema novinarskoj zajednici: ova udruženja trebaju promovirati profesionalne standarde. Uspostaviti kriterije za članstvo, kodeks, sud časti; osigurati praćenje poštivanja normi kodeksa, saslušanja u slučaju povrede kodeksa, kao i dodjelu nagrada za najbolje radove.

BIBLIOGRAFIJA

Almond, Gabriel, and Sidney Verba, eds. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1989.

Frederic Barth. "Ethnic groups and boundaries", in *Ethnicity*, ed. J. Hutchinson A. Smith. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Bašić-Hrvatini, Sandra, Mark Thompson and Tarik Jusić, eds. *Razjedinjeni propadaju: Javni radio-televizijski servisi u multietničkim državama [Divided They Fall: Public Service Broadcasting in Multiethnic States]*. Sarajevo: Mediacentar, 2008.

BiH Press Code, 1999. <http://vzs.ba/en/?ID=2>. Accessed on December 15, 2010.

Blagovčanin, Srđan, "Bosna i Hercegovina 2007: Uloga i stanje medija". Friedrich Ebert Stiftung / Transparency International, 2007.

Curran, James. "Rethinking the Media as a Public Sphere", in *Communication and Citizenship: journalism and the public sphere*, ed. Peter Dalghren and Colin Sparks. London and New York: Routledge, 2005.

Džihana, Amer. "The Public Broadcasting System in BiH: Between Ethnic Exclusivity and Long Term Sustainability", In *Policy Development Fellowship Program 2007 - 2008*. Sarajevo: Open Society Fund BiH, 2008.

Eisenstadt, S. N. and René Lemarchand, eds. *Political Clientelism, Patronage and Development*. Beverly Hills: Sage, 1981.

Halilovic, M. 2007. *Bosnia and Herzegovina* in Bajomi-Lazar et al (eds) 2007. *Freedom of Speech in South East Europe: Media, Independence and Self-Regulation*. Bulgaria: Media Development Centar.

Hallin, and Mancini. *Comparing Media Systems: Three models of media and politics*. Cambridge University Press, 2004: 26-29, 67

Hallin, Daniel C. and Stylianos Papathanassopoulos. "Political Clientelism and the Media: Southern Europe and Latin America in Comparative Perspective." *Media Culture & Society* 24(2), 2002: 175-95.

Haraszti, Miklós. *The State of Media Freedom in Bosnia and Herzegovina: The Public Service Broadcasting*: OSCE, 2007. Available at: <http://www.oscebih.org/documents/7974-eng.pdf>. Accessed on January 31st 2011.

Herman, S. Edvard and Robert V. McChesney. *Globalni mediji [Global media]*. Beograd: Clio, 2004.

Hodžić, Sanela. "Pod pritiskom: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini", Sarajevo: Mediacentar, februar, 2010.

Hodžić, S. "Bosnia and Herzegovina", in Labor Relation and Media, Moldova: Informational Policy Institute, 2008. 92 - 130

Jusić, Tarik. Television in Bosnia and Herzegovina, in ed. TV across Europe: Regulation, Policy and Independence. Budapest: Open Society Institute, 2005.

Katz, Elihu and Paul Lazarsfeld. Personal Influence: The part played by people in the flow of mass communication, New York: The Free Press, 1955.

Marko, Davor. "Alterization of Islam: Borders between Islam and other Faiths, defined by Media", in Spaces and Borders. Young Researchers about Religion in Central and Eastern Europe, ed. András Máté-Tóth and Cosima Rughinis. Berlin: De Gruyter, will be published in Summer 2011.

_____. "Media and politics in Bosnia and Herzegovina: 'Patrons' and instruments of ethno-based journalism," Political Thought 26 (Juny 2009): 29 - 33.

_____. "The Role of Opinion Leaders in the Dissemination of Media Messages during the pre-Election Period: The Case of BiH". CEU Political Science Journal, Vol. 6, No. 2, 2011.

McCombs, Maxwell and Donald Shaw. "The Agenda-Setting Function of Mass Media," Public opinion Quaterly 36, 1972: 176 - 187.

McLuhan, Marshall. Understanding Media: The Extensions of Man. New York: McGraw Hill, 1964.

Media plan institut, Cultural Sensitivity: Analysis of Media reporting in Bosnia and Herzegovina. Sarajevo: Media plan institute / UN Millenium Development Goals Fund, February 2010.

Media plan institut, Medijske inicijative. Odnos građana prema sistemu socijalne politike i inkluzije za djecu u BiH ŠAttitudes of the B-H Citizens towards the System of Social Protection and Inclusion of ChildrenĆ. Sarajevo: Media plan institut, 2009.

Mujkić, Asim. We, the citizens of Ethnopolis. Centar za ljudska prava: Sarajevo: 2008.

OSCE. 2010. Spot Report: BiH Media and Media Regulators Under Pressure, February, 2010.

Piattoni, Simona. Clientelism, Interests and Democratic Representation: The European Experience inHistorical andComparativePerspective.Cambridge:Cambridge University Press, 2001.

Tajić, Lea, ed., Media and religion: Treatment of religion, churches, religious authorities and communities in BH media. Sarajevo: Konrad Adenauer Stiftung, June, 2007.

Tešanović, Nataša, ed. "Balkan Media Barometer: Bosnia and Herzegovina 2011", Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung, 2012.

The report of the Press Council, 2004. Izvještaj Vijeća za štampu o stalnom monitoringu štampanih medija april -may 2004. Available on: <http://vzs.ba/ba/?ID=93>. Accessed on February 2nd 2011.

The Statute of the Press Council; available at: <http://www.vzs.ba/en/?ID=210>. Accessed on February 2nd 2011.

Udovičić, Radenko, ed., 2010 Elections in BiH: How the Media Covered the Election Campaign. Sarajevo: Media Plan Institute, 2010.

Dodatak 1

INTERVJUI

Bise, Nermin, Dnevni list, Mostar, novinar.

Borić, Faruk, Federalna novinska agencija (FENA), direktor.

Duronjić, Tatjana, Fakultet političkih nauka, Banja Luka, profesorica.

Džihana, Amer, Internews, Sarajevo, BiH, medijski ekspert.

Efendić, Kenan, Radiosarajevo.ba, Sarajevo, BiH, urednik.

Gruhonjić, Dinko, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, predsjednik.

Jerinić, Dragan, Udruženje novinara Republike Srpske, predsjednik.

Jusić, Tarik, Analitika, izvršni direktor i medijski ekspert.

Kontić, Boro, Mediacentar, Sarajevo, BiH, direktor.

Lolić-Močević, Mira, Radio-televizija Republike Srpske, Banja Luka, BiH, novinarka.

Obradović, Vukašin, Nezavisno udruženje novinara Srbije, predsjednik.

Panjeta Almir, Slobodna Bosna, www.klix.ba, novinar.

Rudić, Borka, Udruženje „BH novinari“, generalna tajnica.

Tešanović, Nataša, ATV Banja Luka, BiH, direktorica.

Topić Tanja, Friedrich Eber Stiftung, Banja Luka, medijska i politička analitičarka.

Turčilo, Lejla, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, profesorica.

Udovičić, Radenko, Mediaplan Institut, Sarajevo, BiH, programski direktor.

Veljanovski, Rade, Fakultet političkih nauka, Beograd, Srbija, profesor.

Zurovac, Ljiljana, Vijeće za štampu BiH, Sarajevo, direktorica.

Davor Marko, medijski je istraživač, analitičar, i konsultant. Autor je brojnih analiza i istraživačkih radova na temu medija i različitosti (religijskih, kulturoloških, nacionalnih, etničkih) u BiH i zemljama regiona. Saradnik je univerziteta u Sarajevu, Beogradu i Edinburgu, te je saradivao i sa najistaknutijim medijskim i istraživačkim institutima u regionu (Media-centar i Media plan Sarajevo, Novosadska novinarska škola, STINA Split). Trenutno pohađa doktorske studije na odsjeku za kulturu i medije Fakulteta političkih nauka u Beogradu.

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijedjenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživa-nje i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendiran 81 istraživač.